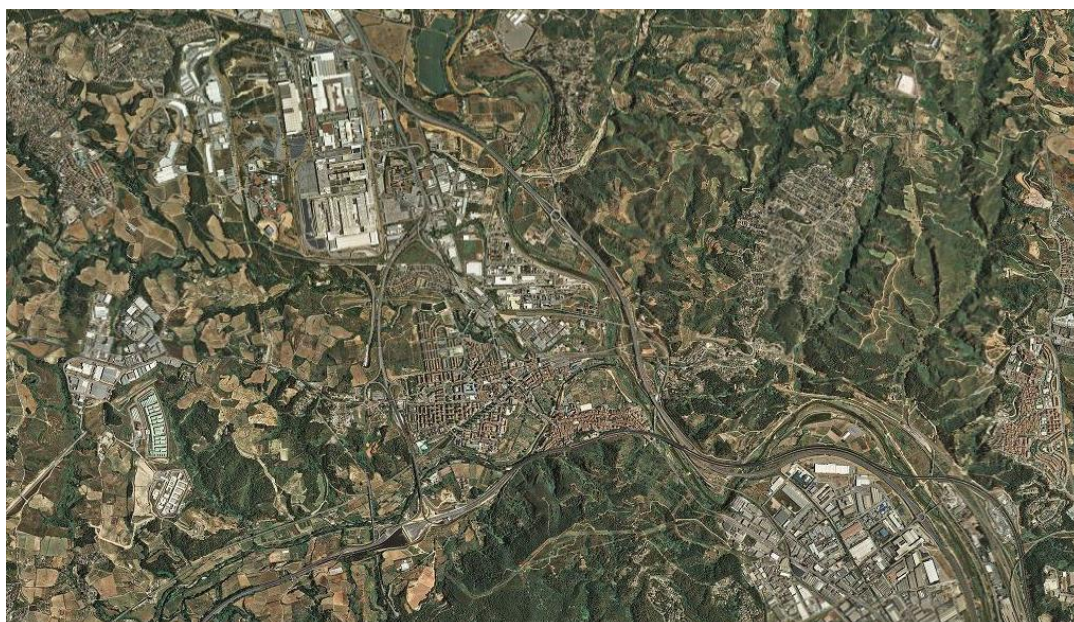

Martorell: lloc de pas

Guia pels camins
del terme municipal.

Mariona Benaiges Pecanins

2BTX-A

Carles Morera Taus

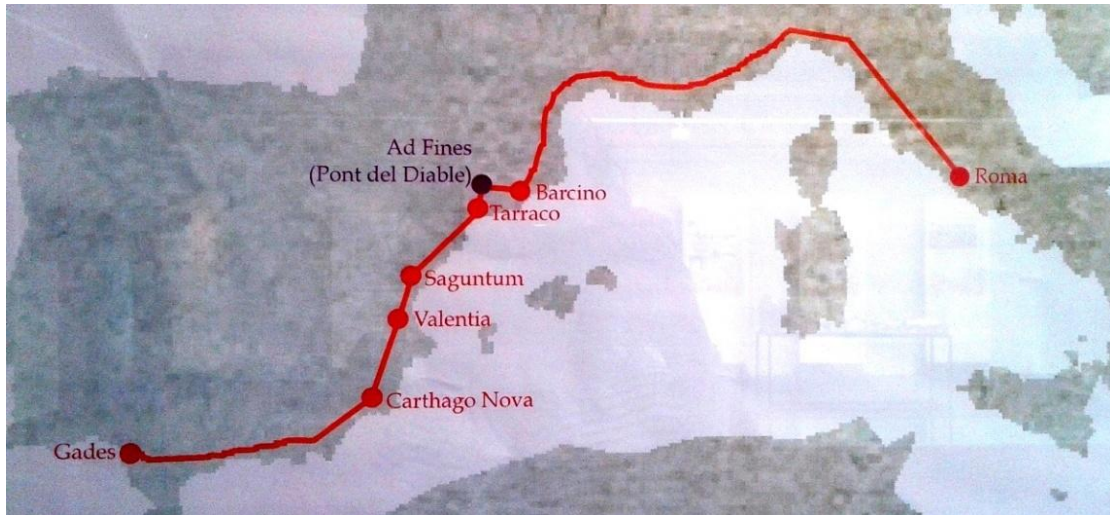
16 de Gener, 2015

ÍNDIX

1.	Introducció	2
2.	Classificació dels Senders de Martorell	7
2.1.	Serra de l'Ataix	7
2.1.1.	Font del Gilet	8
2.1.2.	Castell del Pairet	13
2.1.3.	Mines de Plom	16
2.1.3.1.	Mina Rosanes	21
2.1.3.2.	Mina la "Martorellense"	24
2.1.3.3.	Mina Sant Jordi	26
2.1.4.	Castell de Sant Genís de Rocafort	28
2.1.5.	Torre Gramenella	32
2.1.6.	Torre del Clos	37
2.2.	Parc Forestal de Can Cases	41
2.3.	Llobregat	44
2.3.1.	Martorell direcció el Prat de Llobregat	45
2.3.2.	Martorell direcció Castellar de n'Hug	46
2.4.	Anoia	48
2.5.	Camins de Sant Jaume: Camí Ral	54
3.	Memòria maqueta	65
4.	Annexos	68
4.1.	Annex A	68
4.2.	Annex B	70
4.3.	Annex C	72
4.4.	Annex D	73
4.5.	Annex E	74
5.	Conclusió	76

un punt estratègic dins les comunicacions romanes. En els seus inicis, Martorell es deia Ad Fines, que es el nom que rebia una edifici, enclavament, dins la xarxa territorial romana i que es trobava en el traçat de la Via Augusta, que unia Roma amb Gades (Cadis). Aquests enclavaments es construïen amb finalitats estratègiques, per tal d'exercir un bon control del territori, i disposaven d'hostatgeria, de cavalls, tenien activitat comercial...

Il·lustració 2 Traçat de la Via Augusta de Roma fins a Gades (Cadis). Passava per Ad Fines (Martorell) Font: Exposició *El castell i la baronia de Castellvell de Rosanes*, que il·lustra el contingut de la publicació, de forma esquemàtica i didàctica, a través de plafons.

A Martorell hi conflueixen molts altres camins: les rutes que portaven al Bages seguint el curs del riu Llobregat; les rutes cap a Lleida travessant la comarca de l'Anoia i el camí que conduïa al a l'estuari del Llobregat passant per Sant Andreu de la Barca i Sant Boi.

Il·lustració 3 Captura de l' Institut Cartogràfic de Catalunya de la Àrea metropolitana de Barcelona. Podem veure com la forma més senzilla de dirigir-nos des de Barcelona fins a Madrid és resseguint el riu Llobregat i passant per Martorell. Fixem-nos que el nucli urbà de Martorell està rodejat per autopistes i carreteres.

Durant l'Alta Edat Mitjana, la Vila va créixer a l'entorn d'un mercat sorgit a l'encreuament de camins entre el Llobregat i l'Anoia, al voltant del Pont del Diable. Aquesta va ser una època d'intensos enfrontaments entre els comtes catalans i els sarraïns pel domini del territori i Martorell, que es trobava en una posició estratègica, va viure al segle XII la derrota dels almoràvits al seu pas pel Congost pel comte Ramon Berenguer III.

L'estructura urbana de la vila en aquests primers segles de l'edat mitjana va estar condicionada per aquesta posició estratègica: va ser construït de manera esglaonada sota la serra de les Torretes, al peu del camí del Mercadal, entre l'Anoia i el torrent Pregon (al Congost).

Il·lustració 4 Fotografia del 1908 del nou Pont sobre el Riu Llobregat. Font: Fotografies antigues dels països catalans (Cuyàs, s. XX), <http://cartotecadigital.icc.cat>.

El 1856 va arribar el ferrocarril, que feia el recorregut Barcelona-Martorell, i en poc temps la línia va ser ampliada fins a Tarragona. L'estació es va construir a Can Carreres, que va esdevenir un petit nucli de població a l'altra banda del riu l'Anoia. La construcció, l'any 1863, d'un nou tram de la carretera que unia Barcelona amb Madrid i

que permetia el pas per Martorell, sense necessitat de recórrer els carrers estrets de la vila, doncs la nova variant resseguia el traçat del Carrer Mur, de l'antiga muralla.

El 1893 es va crear la línia del Ferrocarril Central Català que unia Martorell amb Igualada i es va inaugurar un nou pont al Llobregat; el Pont de Ferro de la Maquinista Terrestre i Marítima, que va substituir la funció que fins aquell moment feia el Pont del Diable, millorant sempre les comunicacions.

Més endavant, les indústries es concentraren a la riba del Llobregat i amb els anys les comunicacions vials van anar millorant amb la construcció d'una xarxa ferroviària (tant Renfe, com Ferrocarrils de la Generalitat, TGV), l'autovia A-2 i l'autopista AP-7 amb el famós peatge.

Aquesta millora, però, ha suposat una gran pèrdua de camins tradicionals. La majoria d'antics camins de terra han estat asfaltats o se'n ha variat la ruta. A més a més, amb la reducció notable de ramaders a la zona, el creixement de la indústria i l'ús del transport (cotxes, transport públic, tren) han desembocat en una abandó dels espais verds del terme municipal.

Partint d'aquest punt i de la importància de Martorell com a lloc de pas sorgeix la decisió d'escollir aquest tema. Com be hem pogut veure, la població ha anat creixent gràcies als viatjants i mercaders que aquí hi trobaven el seu lloc de descans. Com a martorellencs hem de sentir interès de on venim per saber cap a on anem.

La proposta final d'aquest projecte és profunditzar en el coneixement sobre rutes per Martorell, incloent doncs tant la zona de muntanya com els camins que creuen el poble i el Parc Natural de Can Cases. A partir d'aquí, fer un recull de tots els senders parlant dels seus

orígens i de l'evolució. Així doncs, primerament tractaré sobre aquests seguint una classificació.

Il·lustració 5 Fotografia de la delimitació del terme municipal de Martorell. Font: collage propi creat a partir d'imatges de <http://siurana.icgc.cat/visorIGC/geologic.jsp>

2. Classificació dels Senders de Martorell

Per facilitar el mètode de treball he optat per fer una classificació dels senders abans d'anomenar-los. El criteri a seguir ha estat segons la zona on aquests es troben. Així doncs diferenciem la Serra de l'Ataix, que inclou la part muntanyosa, l'àrea delimitada del Parc Forestal de Can Cases i els que porten cap al parc i els camins que envolten els rius Llobregat i Anoia. Finalment, he separat el Camí de Sant Jaume i el Sender de la Via Augusta que s'expliquen en un apartat individual ja que creia que no tenien prou elements en comú com per a col·locar-los en una de les altres categories.

2.1. Serra de l'Ataix

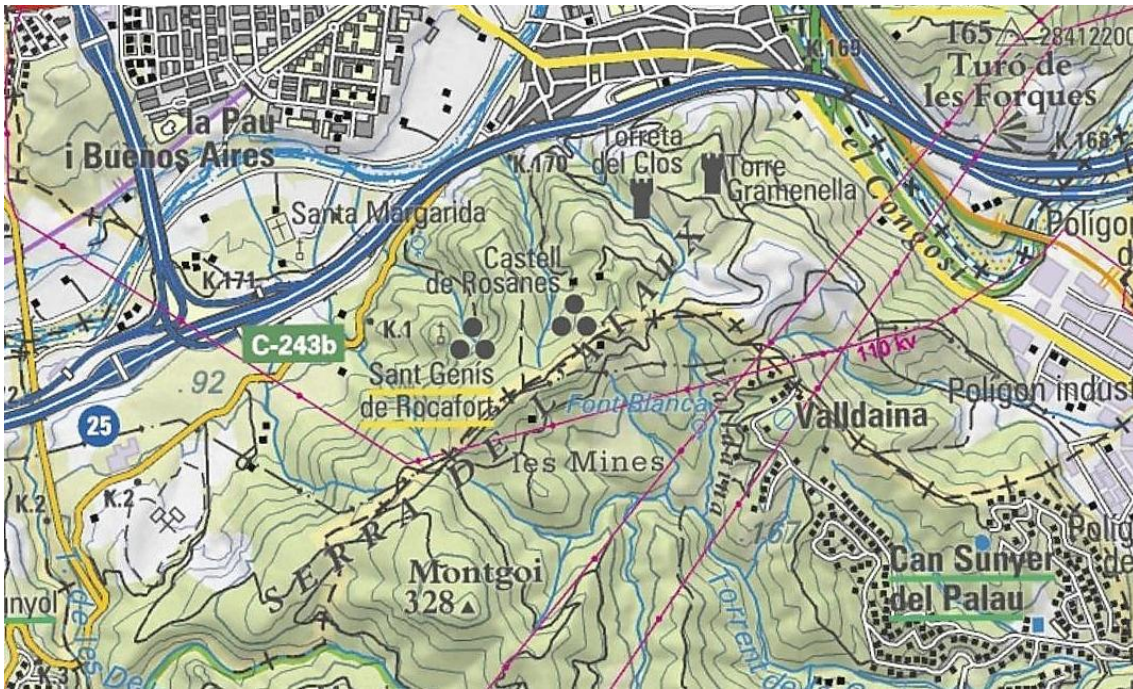
Antigament coneguda com la Serra de l'Aleix¹ és la zona muntanyosa de Martorell. Està situada al sud del municipi on fa de límit del terme municipal amb el de Castellví de Rosanes i amb l'espai protegit de les Muntanyes de l'Ordal. Aquí és on trobem la Serra de les Torretes que correspon a la cara nord de la serra de l'Ataix i que té una elevació màxima de 229 metres.

Nombrosos camins i senders creuen aquesta part de la muntanya, que fa frontera i és una bona atalaia per contemplar tot el municipi i bona part del nord de la comarca. Referent al nom hi ha certs dubtes sobre el seu origen. Un en podria ser que deriva d'"atalaia" i l'altre que deriva de l'àrab. Aquest fet molt possible ja que el riu Llobregat va ser frontera de la Marca Hispànica durant més de dos-cents anys i Martorell era ocupat pels musulmans. El seu significat correspondria a "serra de la sequera", que es correspon a la sequedat del terreny i la manca d'aigua.

---

¹ Segons el llibre "Toponímia Històrica de Martorell".

Il·lustració 6 Situació de la Serra de l'Ataix, veiem Martorell al nord. Font: <http://siurana.icgc.cat/visorIGC/geologic.jsp>

Antigament la zona estava ocupada per vinyes i avui per boscos de matolls i pi; això és a causa de la revolució industrial que va provocar un canvi d'activitat econòmica del poble a la vegada que la crisi de la vinya que va desaparèixer. Del temps en què es conreaven les vinyes en queden nombrosos restes com les mines d'aigua: la Font del Gilet i la de la Mina.

2.1.1. Font del Gilet

Al peu del castell de Sant Genís de Rocafort i al costat del torrent amb el mateix nom, de Rocafort, trobem la Font del Gilet. El nom l'obté de l'antic propietari dels terrenys on se situa. La font no funciona però en cas que ho fes l'aigua que en surtis no seria potable.

El 1949, Pau Sendrós i Roig, un prestigiós i conegut propietari martorellenc, va dirigir i promoure la restauració de la font i la construcció d'un camí per accedir al Castell de Rocafort. El 1966, Pau Sendrós i Roig, va cedir la propietat al patrimoni artístic arqueològic de Martorell.

Per accedir-hi hi hem d'anar a peu o en BBT. Hi ha tres llocs per on podem accedir al camí que ens porta fins al castell de Sant Genís de Rocafort i que per tant, passa per la Font del Gilet.

L'accés s'ha de fer des de la Carretera C-243b, que passa per Castellví de Rosanes, Martorell, Gelida i Sant Sadurní d'Anoia. En el cas de que anem en cotxe, l'aparcament és inexistent en dues d'aquestes entrades i únicament podem deixar el cotxe sota de l'Autopista AP-7, al Barri de Rosanes. Per altra banda, els camins no estan indicats és a dir que no podem saber si el que trobem és l'adequat.

Il·lustració 7 Mapa dels accessos i el camí fins a la Font del Gilet, indicada amb el punt de color blanc. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instamaps.cat>.

L'accés a peu el podem fer doncs, des de tres punts indicats en la imatge: el primer accés en blau, se situa sota de l'Autopista AP-7 i els altres dos, els assenyalats en lila i verd, des de la Carretera C-243b. Si anem seguint qualsevol dels accessos veurem com s'acaben unint per arribar al destí, indicat al mapa en color blanc.

Il·lustració 8 Vista des de la C-243b del tercer accés. Font: <https://www.google.com/maps/views/streetview?gl=es&hl=es>

Il·lustració 9 Vista des de la C-243b del segon accés. Font: <https://www.google.com/maps/views/streetview?gl=es&hl=es>

Il·lustració 10 Vista des de sota de l'AP-7 del primer accés. Font: <https://www.google.com/maps/views/streetview?gl=es&hl=es>

El sender que seguirem és estret però ben traçat marcat i s'endinsa tot seguint el curs del torrent de Rocafort. Segueix pujant suaument

cap al fons on trobem un trencall a mà esquerra amb unes escales que duen a la Font del Gilet. En el cas de que seguíssim el camí arribaríem al castell de Sant Genís de Rocafort. Hem arribat ara a una gran plaça on al centre hi ha la font i amb uns bancs de pedra als costats.

Il·lustració 11 Fotografia general de la Font del Gilet. Font: pròpia.

Si ens apropem a la font hi trobem una inscripció en mal estat. En aquesta hi ha escrit:

“La Font del Gilet

Sóc la Font del Gilet Benvingut sies
Bon amic que ara em vens a visitar,
jo et tindrè aigua fresca tots els dies
si tu em tractes talment com tractaries
el teu propi, que bé deus estimar.
I aquella ombra agradable a prop meu
la tindre preparada i recollida
per a quan vinguis com fruita beneïda
per la mà generosa del bon Déu.

El dia 31 de maig de l'any 1967

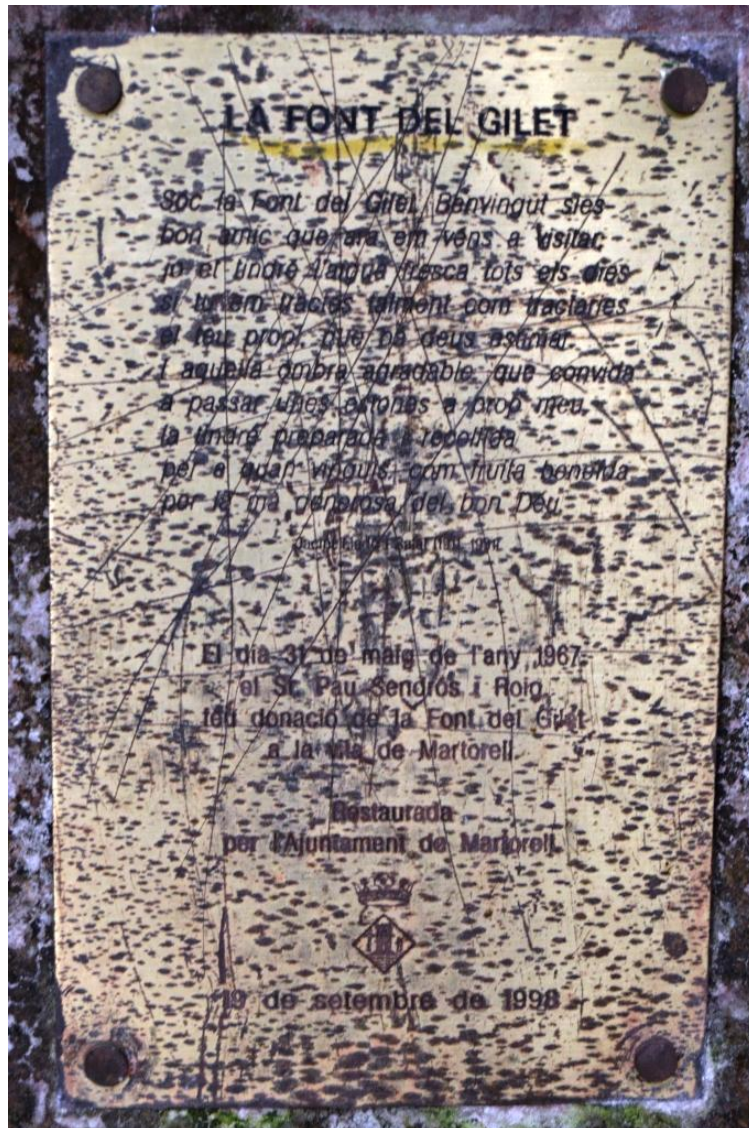
El Sr, Pau Sendrós i Roig

Feu donació de la Font del Gilet

A la vila de Martorell.

Restaurada per l'ajuntament de Martorell

19 de setembre de 1998"

Il·lustració 12 Inscripció de l'Ajuntament de Martorell del 1998. Font: pròpia

Des del Setembre del 2014 que els seus accessos es troben en reconstrucció. S'han fet millores en el camí, concretament s'ha ampliat i ara permet l'accés de vehicles.

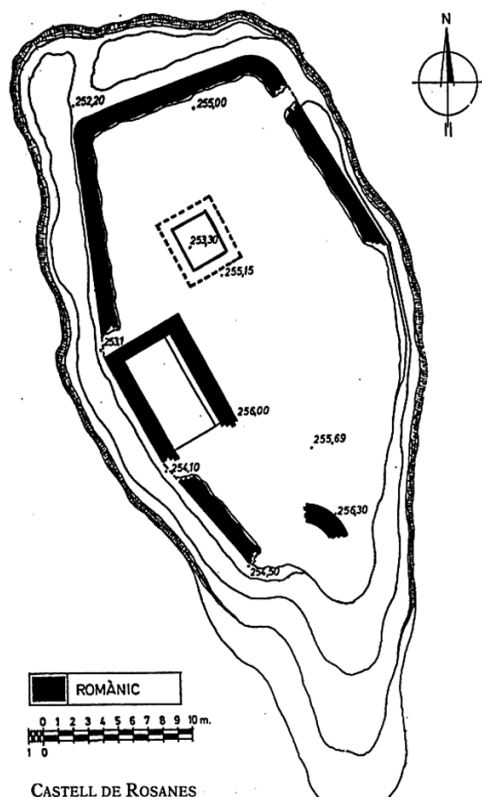
2.1.2. Castell del Pairet

També conegut com el Castell de Rosanes. En l'actualitat només queden les runes. Es conserva part de la muralla que resseguia el perfil del turó, una part dels fonaments d'una torre circular i una estança rectangular, que data del 1032. Hi trobem també una cisterna soterrada. L'estança de planta rectangular te uns 7,20 metres de llargada, està unida a la muralla i construïda amb petits carreus rectangulars. La coberta es conserva encara en gran part: una volta de canó que fa 3,60 metres d'amplada. Malgrat que les primeres documentacions són del 1032, es calcula que la construcció és del segle IX o X.

Il·lustració 13 Estat actual del Castell del Pairet Font: pròpia.

El nom prové dels senyors que l'ocupaven durant l'època feudal: senyors de Rosanes. Aquests eren els propietaris també del Castellvell de Rosanes. L'altra denominació de Pairet podria provenir del nom d'un dels seus antics propietaris. També s'anomena castell del Matauet ja que les roques que l'envolten reben aquest nom.

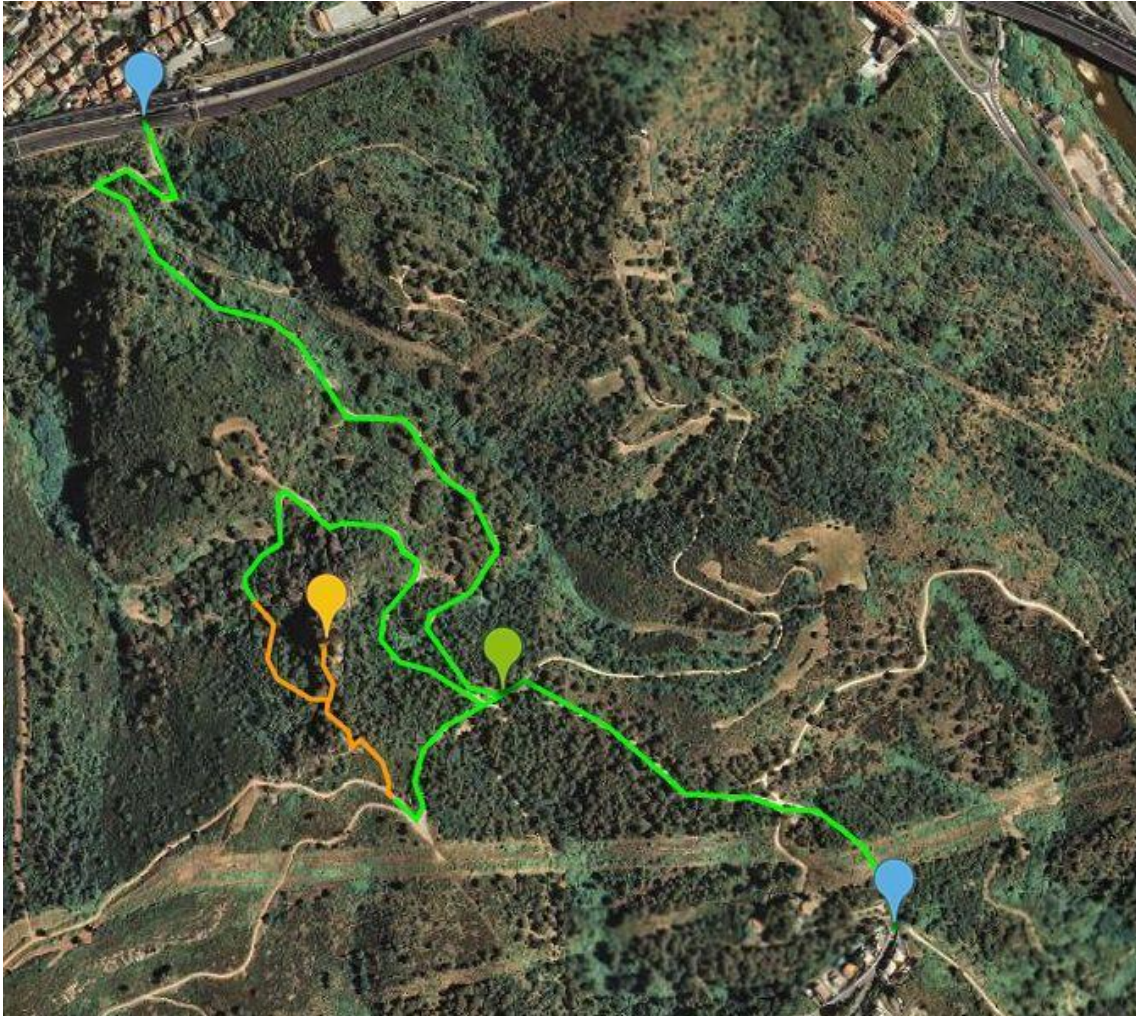

Il·lustració 14 Planta del Castell de Rosanes. Font: <http://www.bibliotecaspublicas.es/>

Està situat a 272 metres d'altura i des d'aquest punt observem l'Alt Penedès i el Baix Llobregat. Des d'aquí és des de on es dominaven els camins que transitaven pels entorns de Martorell i els que s'enfilaven cap al veí Castellvell de Rosanes o de Sant Jaume. Era part de la línia de defensa del Llobregat de la Baronia de Castellvell.

Per accedir al Castell ho podem fer des de dos camins estrets diferents. Abans però hem d'arribar fins a Quatre Camins i això és possible tant des de Martorell com des de Can Sunyer, una urbanització de Castellví de Rosanes.

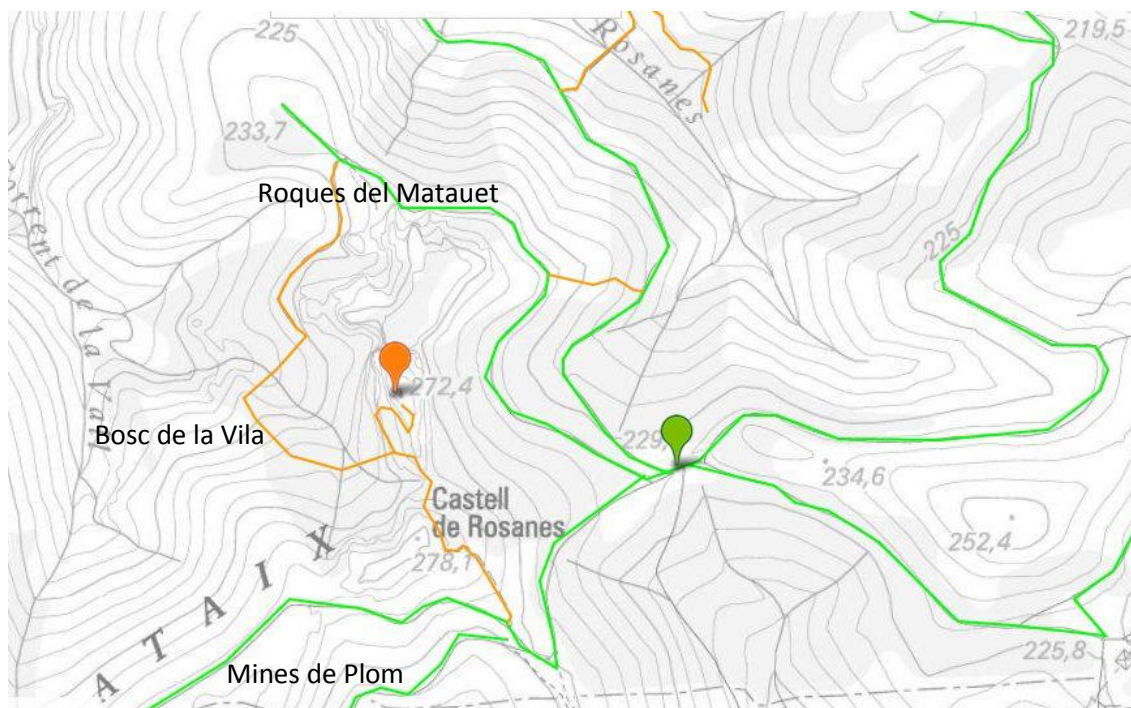
Amb cotxe es pot accedir fins a sota l'Autopista AP-7 al barri Rosanes. En aquest cas el cotxe s'haurà de deixar al final del Carrer Muntanya ja que per les pistes de muntanya únicament hi poden accedir els vehicles autoritzats. Des d'aquí iniciarem la pujada a la muntanya, passant per la Roca Dreta i fins a Quatre camins. L'accés des de Can Sunyer és més suau que l'anterior.

Il·lustració 15 Mapa dels camins des de Quatre Camins fins al Castell de Rosanes. El punt verd fa referència a Quatre Camins i el taronja al Castell de Rosanes. Els punts blaus marquen l'inici dels camins de muntanya, el que se situa a la part superior és l'accés des de Martorell i el de la part inferior dreta, el de Can Sunyer. Els camins que permeten el pas amb cotxe, és a dir que són pistes, més amples, estan assenyalats en color verd. Els camins de color taronja fan referència als estrets. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instamaps.cat>.

Un cop hem arribat a Quatre Camins tenim dos camins a seguir. La indicació dels camins des de Quatre Camins és bona. Així doncs, trobem el primer itinerari que ressegueix les roques del Matauet fins a arribar a un trencall on s'inicia un camí més estret. Aquest s'endinsa per l'anomenat Bosc de la Vila, i aquí la vegetació passa a ser més humida. Finalment arribarem al creuament amb el segon camí que ens porta al nostre destí. Hem de continuar a mà esquerra i després d'una petita pujada que demanar grimpar una mica trobem el Castell del Pairet.

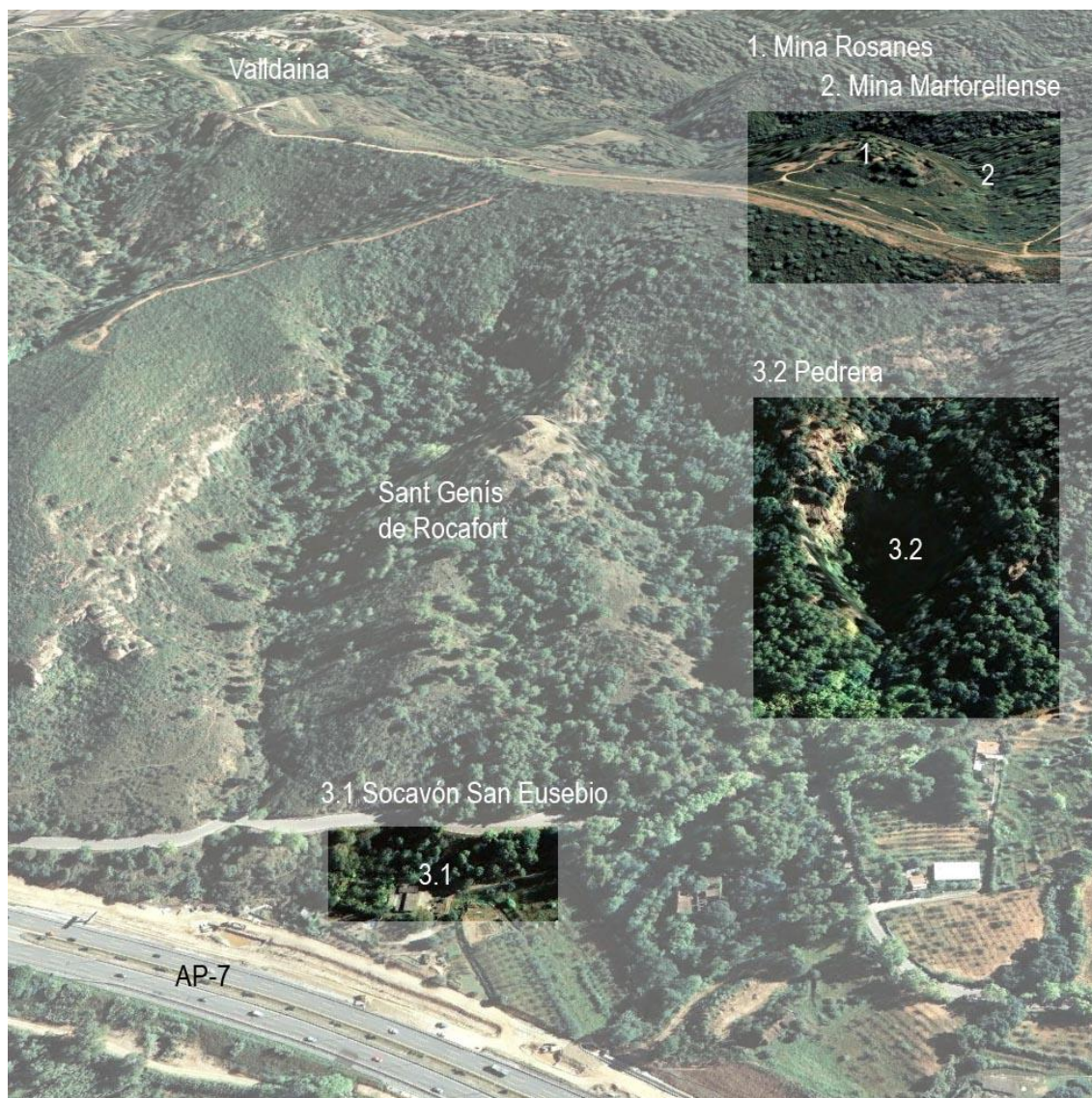

Il·lustració 16 Mapa dels camins des de Quatre Camins fins al Castell de Rosanes. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagrammaps.cat>.

L'altre opció és que al arribar a Quatre Camins seguim l'itinerari que ens porta cap a les Mines de Plom. A una part del camí trobarem l'inici d'un camí cap a la dreta, aquest no està assenyalat. Si l'anem seguint arribarem al creuament amb el primer camí que veurem que va direcció cap avall. Nosaltres continuarem muntanya amunt fins al destí.

2.1.3. Mines de Plom

Dins del terme de Castellví de Rosanes i a poca distància del terme municipal de Martorell (algunes parts se situen dins de Martorell), hi trobem les Mines de Plom, complex que inclou tres espais diferents. L'indret és conegut pel torrent que hi discorre als seus peus, afluent del de la Gajola, el Torrent de les Mines de Vernís. Aquí hi trobem els vestigis d'una antiga explotació minera.

Il·lustració 17 Imatge del complex complet de les Mines de Plom. Hi podem distingir les tres parts: la Mina Rosanes, la Mina Martorellense i el Socavón San Eusebio. Font: <http://mineralcat.blogspot.com.es/2013/07/patrimoni-la-martorellense.html>

La primera notícia de l'inici de l'explotació la trobem a l'obra de Bonaventura Pedemonte: "Notes per a la Història de la Baronia de Castellvell de Rosanes"; on parla sobre la troballa de restes en l'època de l'emperador Adrià (anys 117-138), sense especificar de quin tipus són i on s'interpreta que van ser localitzades durant els treballs a la mina al tallar alguna antiga galeria, fets sí documentats.

Del segle XVIII tenim notícies d'activitats d'extracció en les respostes al Qüestionari de Zamora (1789) gràcies a Sebastià Santacana. A partir de 1819 s'explotarà l'àrea amb la companyia "La Martorellense", la qual anteriorment havia rebut el nom de mina

“Milagro”. Dins d’aquesta àrea es van practicar diverses labors, el 1909, com l’obertura de pous d’uns 13 m per part d’una companyia minera que renunciarà a la concessió i deixarà lliure les mines per falta de medis.

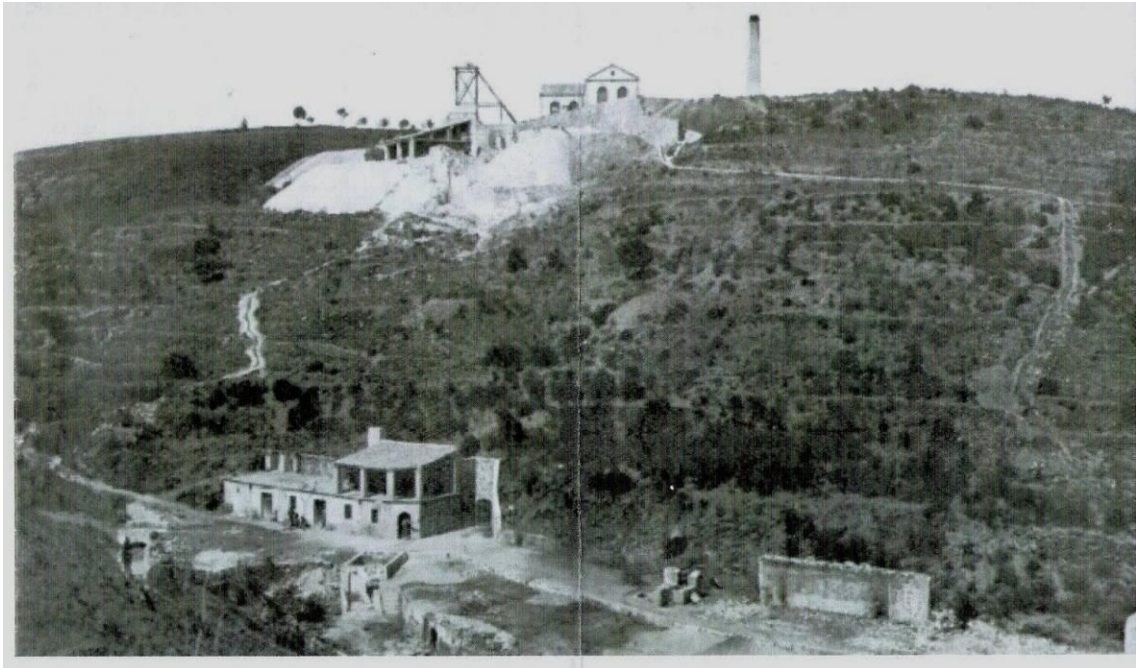

Il·lustració 18 Situació dels tres components de les mines de Plom. En color vermell, a Mina “La Martorellense”, en groc la Rosanes i en taronja l’entrada a la part de la Mina de Sant Jaume. Font: pròpia, creat amb <http://www.instagrams.cat>.

El 1893, tot i que potser els primers passos es van fer amb anterioritat, es constitueix la “Compañia Minera Martorellense”, la qual va adquirir les pertinences de la mina “La Martorellense”. La companyia va constituir un capital important d’accions a mans de martorellencs. Després de diversos treballs inicials i en veure que els resultats no eren els esperats, el 1895 es van suspendre les actuacions que no es van reprendre fins el 1903.

La “Sociedad Minera Martorellense” va portar a terme importants treballs, i va obrir 700 metres de galeries i travesses, 130 metres de pous i xemeneies i va excavar un pou mestre de 4 x 2 metres i 114 metres de profunditat. El total de mineral extret en el període que van durar aquestes actuacions va ser de 500 tones. Malauradament

el preu del plom, constantment a la baixa i juntament amb la insuficiència de capital, va situar la societat en una posició difícil que va provocar la paralització el 1909, tot i l'avantatge del cost baix de mà d'obra i de transport al port de Barcelona.

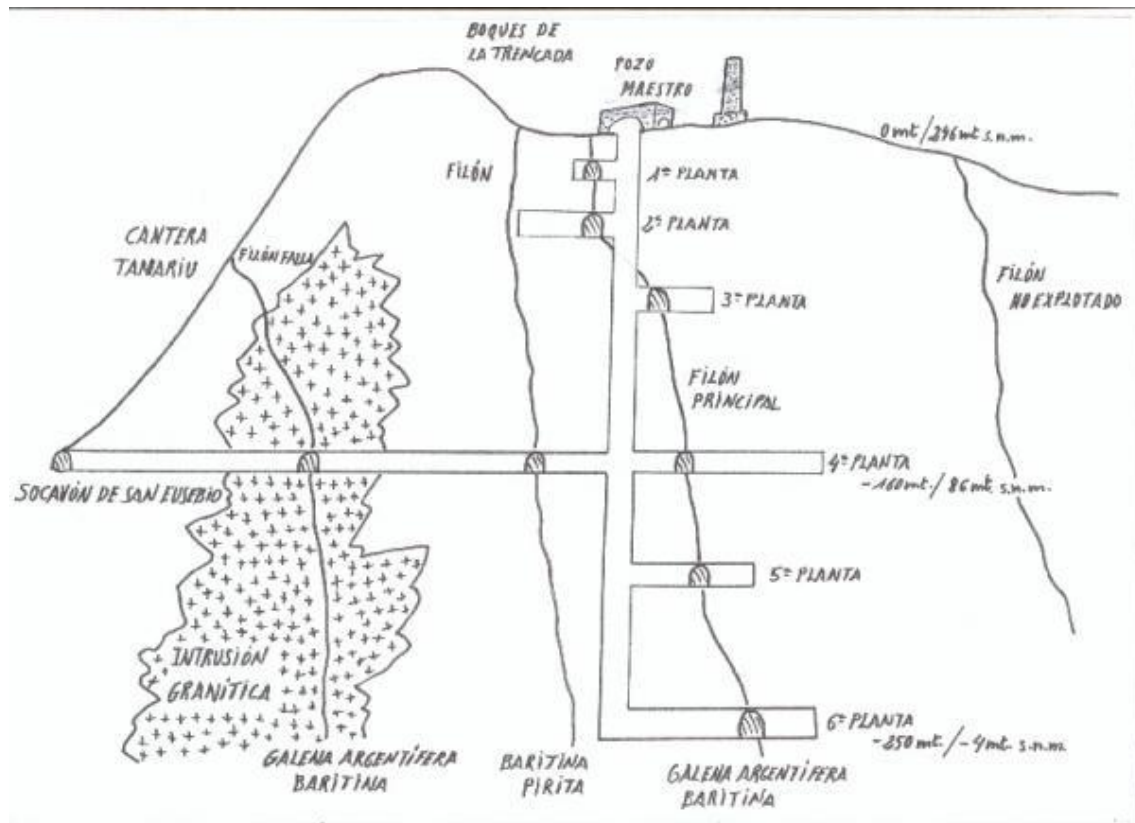

Il·lustració 19 Fotografia del CEM (Centre d'Estudis Martorellencs). Única imatge coneguda de les mines de plom en la seva inauguració el 1903. Font: museugeologic.blogspot.com

El 1909 la "Sociedad Minera la Martorellense", no estava en condicions d'afrontar la continuïtat dels treballs, per la qual cosa es van plantejar l'arrendament de l'explotació. El 1916 la Societat Minera Verge de Montserrat va arrendar l'explotació. L'estat de les instal·lacions arrendades era de gran precarietat i eren necessàries inversions econòmiques malgrat que no era fiable la rendibilitat econòmica. L'extracció del mineral a través del pou mestre i l'eliminació de l'aigua constantment es filtrava a la mina.

Com a solució es va obrir una galeria que enllacés per la base amb el pou i que permetés l'extracció del mineral i el desguàs de les aigües. La galeria es va obrir per sota de la carretera de Gelida, al costat de la masia de Can Pastaller, on es van traslladar totes les instal·lacions de la mina, abandonant les tradicionals a la muntanya i donà lloc a "Socavón de San Eusebio", de la concessió minera "San Jordi". El

treball de perforació de la galeria es va estendre des de 1918 fins 1925. Aquest esforç no es va veure gratificat ja que entre 1926 i 1927 el preu del plom va experimentar una davallada.

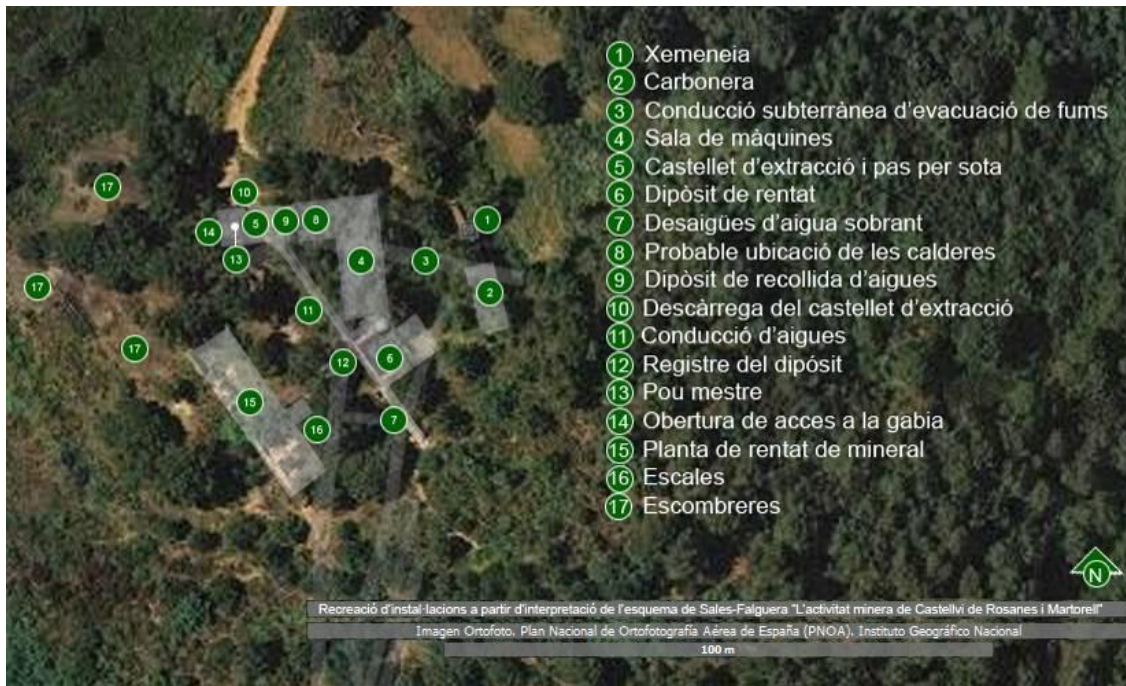
Il·lustració 20 Dibuix esquematitzat de l'interior de les mines de plom. Hi podem veure les noves galeries obertes. Font: www.foro-minerales.com

El plom de la mina va trobar mercat en les terrisseries. Aquest es portava a Linares, mentre que el plom més pur, l'alcohol de fulla, era adquirit per les terrisseries, especialment de la Bisbal d'Empordà i utilitzat pel vidrat de les peces de ceràmica (olles, cassoles, plats, etc.) fins que va ser prohibit per la possible toxicitat. Això va afectar l'economia de la mina, que va veure com es tancava la seva millor font d'ingressos.

Finalment el 1962 la mina va patir greus desperfectes en les instal·lacions exteriors com a conseqüència dels forts aiguats. L'estat en que quedaren les instal·lacions i les escasses perspectives pel que feia al mineral aconsellaren el tancament definitiu.

2.1.3.1. Mina Rosanes

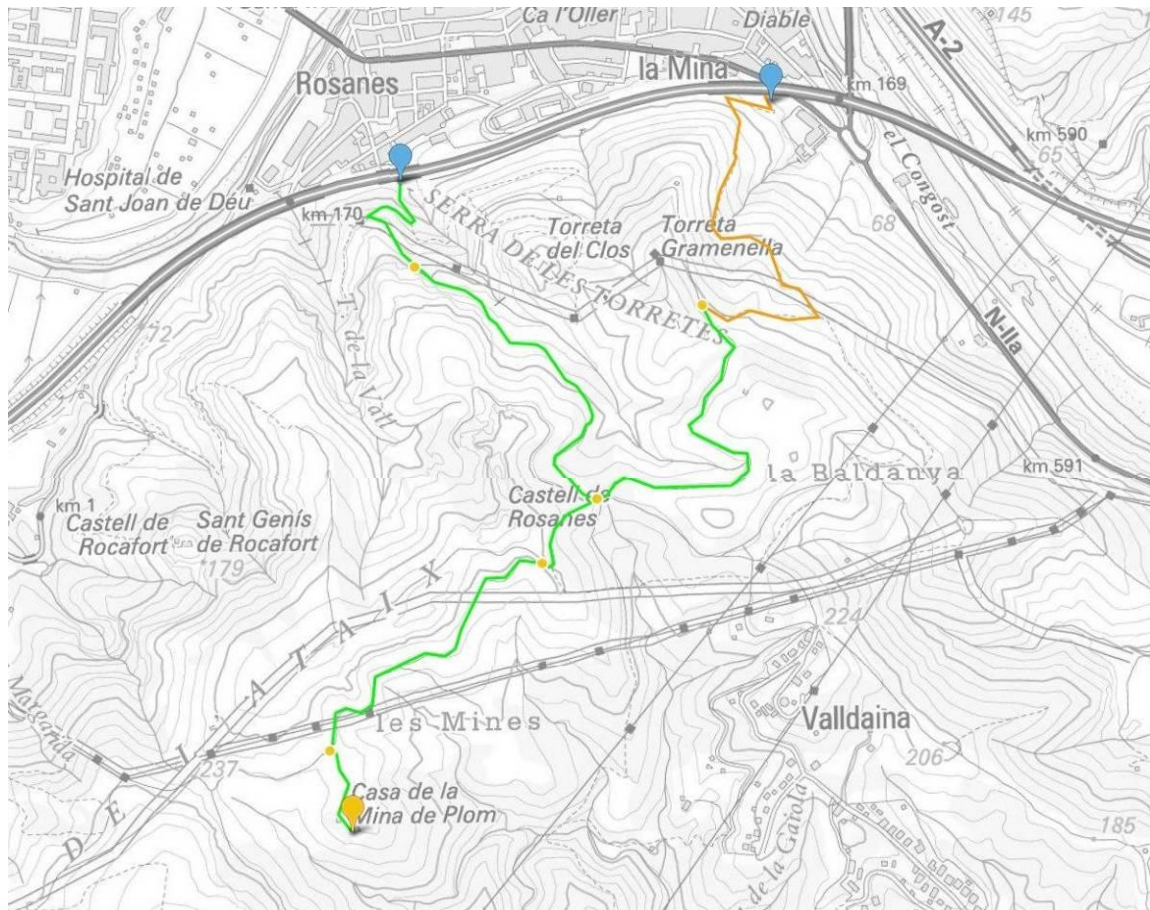
A una cota aproximada de 245 m trobem la Mina Rosanes, part del complex de les mines de Plom. Aquesta tot i que es troba en runes, el seu estat general i la disposició de tots els elements fan que sigui fàcil interpretació el sector.

Il·lustració 21 Foto aèria interpretada a partir de l'esquema d'en Sales i Falguera amb alguns dels diferents edificis i elements que podem distingir. Font: www.foro-minerales.com

En arribar destaca el Pou Mestre de la Mina de Rosanes. En apropar-te al forat que hi queda de seguida t'envaeix una bufada d'aire humit, provinent de la ventilació natural d'aquest gran pou.

Destaca també la xemeneia d'extracció de gasos, intacta i sense gaire deteriorament i de la resta d'instal·lacions se'n conserven algunes però les suficients com per fer-se una idea del funcionament del conjunt.

Il·lustració 22 Possibilitat de camins principals per arribar a les Mines. Els punts blaus indiquen el punt de partida; el de la dreta des del Carrer del Mur, i el de l'esquerra des del Carrer Muntanya. Els punts grocs indiquen els trencalls que trobarem al llarg del camí, com per exemple el creuament de Quatre camins. Finalment trobem el nostre destí i les pistes per arribar-hi, en verd, i els camins estrets, en taronja. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagrams.cat>.

Partint des de Martorell, hi ha dos camins a seguir fins el nostre destí. Un és el camí que recorre tota l'estona pistes forestals. Aquest l'iniciarem final del Carrer Muntanya. Començarem a pujar la muntanya fins arribar a un trencall, del qual ja n'he parlat anteriorment. Aquí ens trobarem amb dos opcions, una per anar cap a les Torretes i l'altre cap a la Roca Dreta, direcció que agafarem i seguirem fins a arribar a Quatre Camins. Des d'allà trobarem un altre cartell indicant el camí.

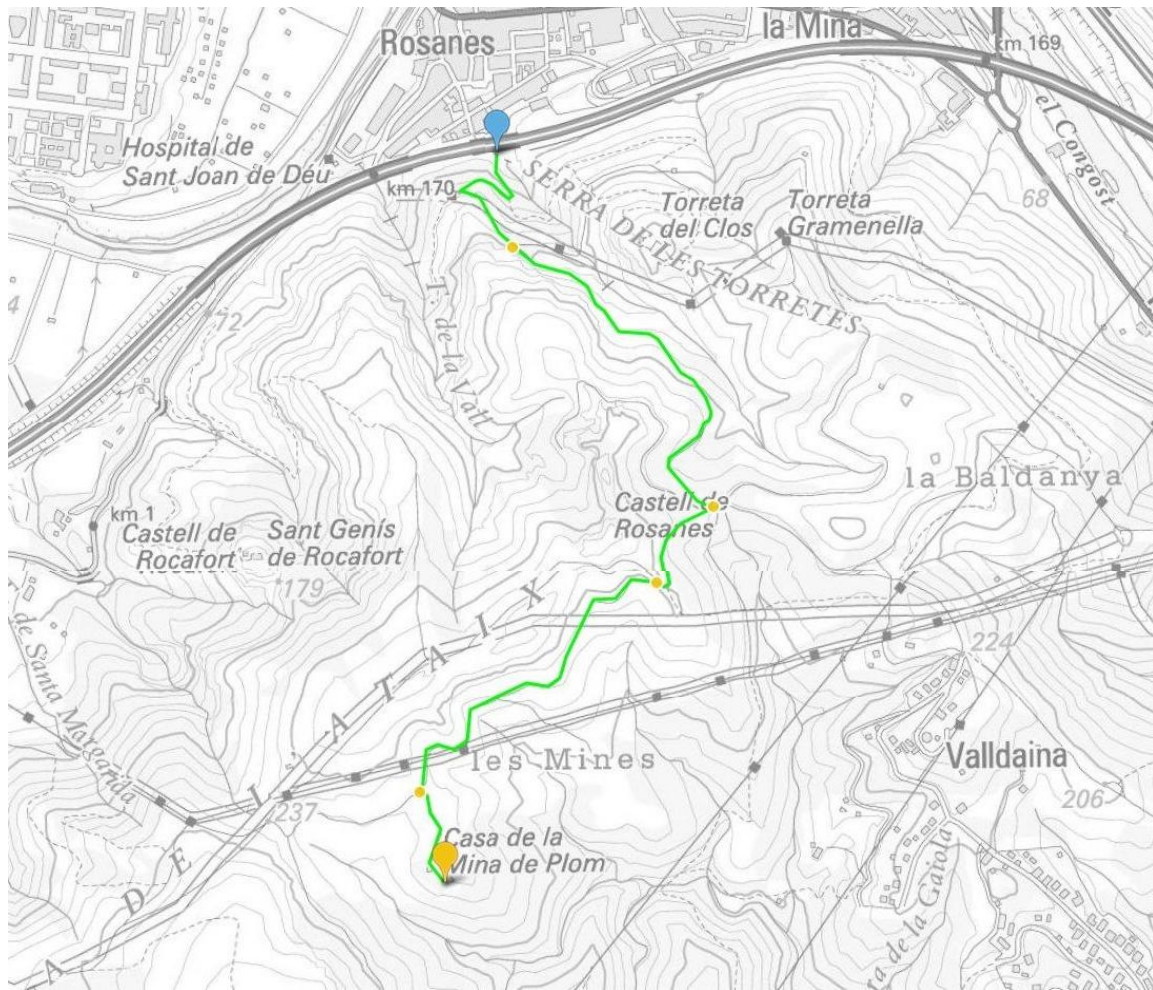
Il·lustració 23 Fotografia dels cartells amb les indicacions a Quatre Camins. Font: pròpia

Seguirem per la pista i en poc arribarem a un trencall on agafarem el camí de l'esquerra, aquest esta sense indicar. Una baixada ens portarà fins a un últim trencall on un cartell ens indicarà l'arribada a la Mina.

Il·lustració 24 Fotografia del cartell final, indicant el trencall cap a la Mina de Plom. Font: pròpia

Il·lustració 25 Indicacions per una de les possibilitat de camins principals per arribar a les Mines. Els punts blaus indiquen el punt de partida; el de la dreta des del Carrer del Mur, i el de l'esquerra des del Carrer Muntanya. Els punts grocs indiquen els trencalls que trobarem al llarg del camí, com per exemple el creuament de Quatre camins. Finalment trobem el nostre destí i les pistes per arribar-hi, en verd, i els camins estrets, en taronja. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instamaps.cat>.

2.1.3.2. Mina la "Martorellense"

Al torrent de la Garjola, o del Montgoi (o torrent de les mines del Venis), sota una impenetrable vegetació, es trobaven les instal·lacions corresponents a les galeries subterrànies de la concessió "Martorellense", situades al terme municipal de Castellví de Rosanes. Aquesta comunica amb el pou mestre de la "Mina Rosanes". La gran quantitat d'arbres caiguts, la vegetació del torrent fan impossible accedir a les galeries d'aquest sector.

D'aquest segon complex de mines, que constitueix junt amb la Mina Rosanes les mines de Plom, en queden galeries plenes de vegetació i totalment enrunades per esllavissades.

Il·lustració 26 Fotografia de l'entrada a una de les galeries, accés que és difícil a causa de la vegetació. Font: <http://mineralcat.blogspot.com.es/>

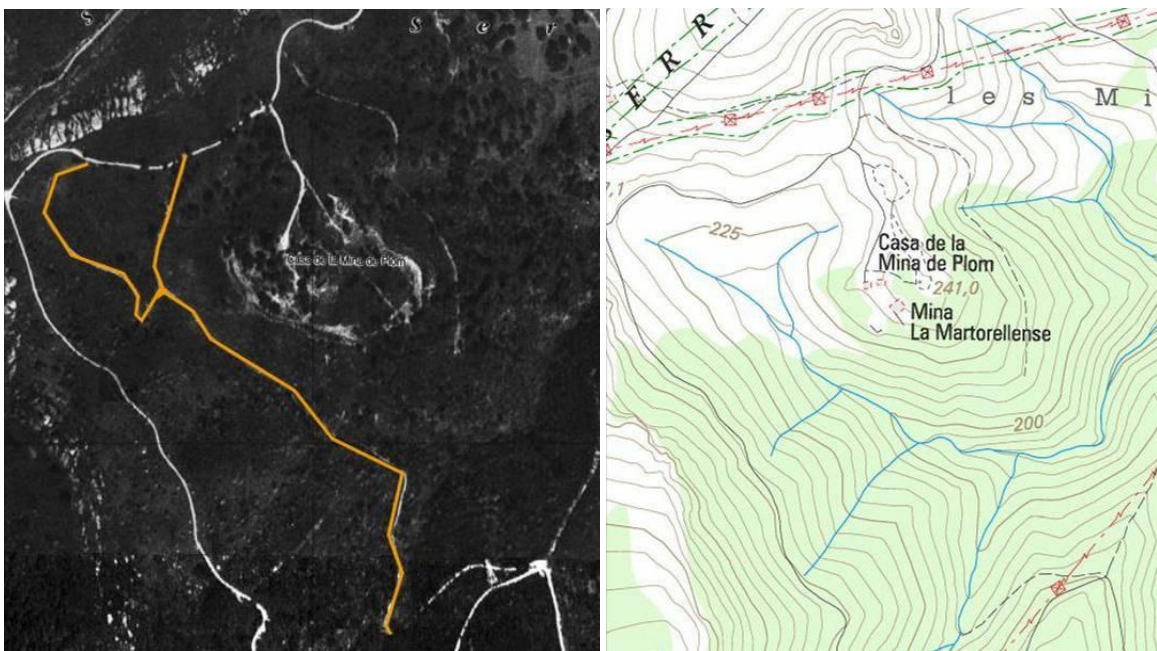
Amb escassa o nul·la ventilació, s'endinsa uns metres en pla per després continuar amb una sèrie de graons, punt on la galeria comença i que més endavant és inundada. Tot just al costat, sota més vegetació impenetrable, es trobava la segona galeria, amb una magnífica entrada. Aquesta es troba amb massa ventilació, fins el punt que es pot fer difícil fer fotografies per la humitat. Té una bona amplada i alçada, amb un desguàs per on s'extreien les aigües que inundaven el complex miner.

Al fons, la galeria acaba amb un pou sense protegir per on s'extreia el mineral. Hi ha més instal·lacions en aquest sector, però la vegetació en dificulta molt poder visitar-les, a més a més per la dificultat que

suposa i la perillositat. Hi trobem també unes escales que hi ha al torrent de la Garjola, cobertes per la vegetació.

La mina no està assenyalada a cap mapa i únicament és coneguda gràcies a les imatges. Se sap que està al peu de la Mina Rosanes.

He cercat en mapes antics el possible camí per accedir-hi i he vist com en l'actualitat el sender està cobert per la vegetació i l'accés és difícil.

Il·lustració 27 Comparació d'una imatge aèria del 1986 i un mapa topogràfic actual, del 2011. En la imatge del 1986 he marcat el camí que duia a la mina el qual no veiem en el mapa actual. Font: <http://www.icc.cat/vissir3/>

2.1.3.3. Mina Sant Jordi

La trobem sota la carretera de Martorell a Gelida, a uns 65 m. Al nord de totes aquestes es troba la tercera part que completa el conjunt de les mines de Plom, situat al costat de Can Pasteller, i anomenat anteriorment Socavón de San Eusebio, de la concessió minera "San Jordi". Es troba al terme municipal de Martorell, actualment tancada amb una reixa.

Il·lustració 28 Situació de l'entrada de la Mina Sant Jordi o Socavón San Eusebio. Font: <http://espeleobloc.blogspot.com.es/>

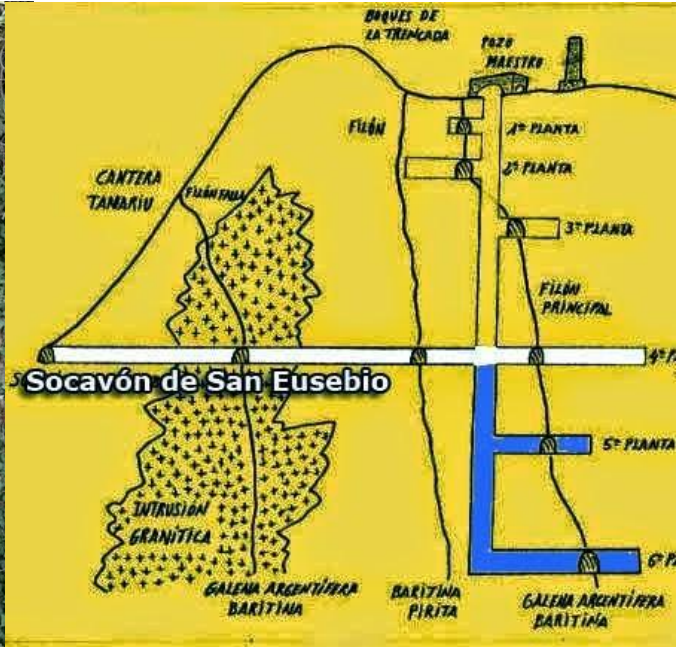
Els costos d'extracció de mineral i el bombament d'aigua a través del pou mestre Rosanes eren molt elevats i es va decidir buscar solucions alternatives i es per això que els responsables de l'explotació van fer una visita a la Mina Berta, al Papiol. La solució va ser perforar el Socavón San Eusebio el 1918. Després de 10 anys de perforació i gairebé 865m de longitud va permetre extreure el mineral amb vagonetes a un nivell molt per sota del pou mestre Rosanes. El mineral queia fins a unes vagonetes que portarien a les instal·lacions situades a Can Pasteller.

Com hem vist, les labors subterrànies del complex miner de la "Martorellense" són certament importants, si afegim també les atractives runes de les edificacions que queden, incloent la xemeneia d'extracció de gasos i la pedrera propera, el conjunt adquireix un volum considerable.

Ens podríem plantejar la seva divulgació des de l'exterior, això ens permetria descartar endinsar-se a les galeries vist l'estat de conservació d'algunes de les galeries superiors. Aquest patrimoni miner tindria moltes possibilitats de recuperació i adaptació per al turisme.

Il·lustració 29 Situació de l'entrada de la Mina Sant Jordi o Socavón San Eusebio.
Font: <http://espeleobloc.blogspot.com.es/>

Il·lustració 30 Situació de l'entrada de la Mina Sant Jordi o Socavón San Eusebio des de la perspectiva dels túnels a l'interior de la Mina.
Font: <http://espeleobloc.blogspot.com.es/>

L'accés a la mina està restringit degut a la seva perillositat i a que es troba dins d'una propietat privada.

2.1.4. Castell de Sant Genís de Rocafort

Entre la Serra d'Ataix i la Serra de les Torretes troben el Castell de Sant Genís de Rocafort. Aquest és un antic monestir benedictí fundat el 1042 per Guillem II Bonfill, senyor de Castellví de Rosanes. L'estructura completa estava formada per un Monestir, amb una església al seu interior. Actualment només es conserva part de l'església i amb l'evolució dels noms el lloc ha passat d'anomenar-se Monestir de Sant Genís de Rocafort a Castell de Sant Genís de Rocafort.

El S. XIII va passar a dependre del monestir empordanès de Sant Miquel de Cruïlles. El 1448 un terratrèmol va deteriorar part de l'estructura. Del monestir únicament en queda part de l'església (S.XII) que en el terratrèmol va perdre part de la coberta. És va d'arrumbar la bovada de la nau i part de les dependències

monàstiques. Així és va donar inici també a la decadència del lloc. Finalment 1534 es va secularitzar el monestir, es a dir, els religiosos van tenir la oportunitat de viure fora de clausura.

Il·lustració 31 Fotografia de l'entrada del Monestir. Font: pròpia.

Aquesta està formada per una nau de forma rectangular amb arcs en la part interior. Per a entrar a l'interior de l'església és feia per una porta orientada cap al oest i formada per dos arc de mig punt coronats amb la forma esculpida d'una flor de sis pètals. També hi ha altres més decoracions esculpides, de tipus geomètric o part dels capitells que no es conserven del tot.

Il·lustració 32 Vista de l'interior de l'església on veiem l'arc que encara s'hi conserva. Font: pròpia.

Actualment, degut a que només queda en peu l'església sense part de la coberta, i aquí hi trobem una altra obertura, una porta més petita, que comunicava amb les dependències dels monestir.

Per a accedir-hi ho farem pels mateixos punts que en la Font del Gilet. Un dels camins d'entrada ha estat eixamplat durant el transcurs del treball per unes obres que s'estan duent a terme.

Il·lustració 33 Recull de tots els senders per a accedir a Sant Genís de Rocafort. En color verd les pistes forestals i en color ataronjat els camins estrets. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat>

Així doncs, hi podrem arribar de dues maneres diferents: una passant per La Font del Gilet, i la segona no. En ambdós casos, els camins s'acabaran creuant i la pujada final serà per unes escales, actualment en restauració. En el camí no consten indicacions de cap mena.

Primerament iniciarem la ruta des de la C-243b. Aquí seguirem el camí ample fins el final del tot. A mig camí trobarem unes escales a mà esquerra que ens portaran a la Font del Gilet i més endavant un trencall a mà esquerra que és un dels altres camins d'accés al Monestir. Nosaltres continuarem per l'esquerra fins a arribar a les escales d'accés finals.

Il·lustració 34 Primera manera d'accedir al Monestir. En color verd les pistes forestals i en color ataronjat els camins estrets, el punt blau indica l'inici i el taronja el final. El blanc coincideix amb la situació de la Font del Gilet. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat>

Il·lustració 35 Segona manera d'accedir al Monestir. En color verd les pistes forestals i en color ataronjat els camins estrets, el punt blau indica l'inici i el taronja el final. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat>

En el segon cas, iniciarem la ruta en qualsevol de les dues primeres entrades indicades correctament al primer apartat, el de "La Font del Gilet". Aquí seguirem el camí amunt, un camí suau, fins a coincidir amb el camí ample del qual hem parlat anteriorment. En aquest cas el traspasarem ja que a l'altre costat hi ha un sender que es per el que continuarem.

A mesura que anem pujant podrem veure el Monestir perfectament. Al final d'aquest veurem com coincideix amb el camí de la primera opció. Arribats a aquest punt continuarem amunt fins al final i fins al nostre destí.

Des del Setembre del 2014, que el monestir i els seus accessos es troben en reconstrucció. S'han fet millores en el camí, sobretot en la part final on s'han reforçat els murs i les escales. També s'han fet excavacions per a millorar la conservació del lloc.

Il·lustració 36 Imatge de l'estat actual del Monestir amb la reconstrucció i restauració. Font: pròpia.

2.1.5. Torre Gramenella

És una de les dues torres d'origen romà de la coneguda "serra de les Torretes" (Segle IV aC a IV dC). La torre Griminella o torre Petita o Torre Gramenella és molt probablement d'origen romà i es creu que la seva funció era vigilar el pas de la Via Augusta pel Pont del Diable. Des d'aquest punt veiem a l'altra banda del congost, a la part de Castellbisbal, la Torre Fossada.

Il·lustració 37 Punt indicant la situació de la Torre Griminella. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagrams.cat>.

La Torre com a característiques té planta quadrada i està feta amb la tècnica dita *opus quadratum*. En unes recents excavacions s'hi va trobar un pivot d'àmfora romana, restes per tant, que ens indiquen l'època a la que va ser construïda.

Il·lustració 38 Fotografia de la Torre on es veu el seu estat el 2004. Font: <http://travelphotobox.blogspot.com.es/>

Iniciarem la ruta a peu per una pista de muntanya, que arrenca davant mateix del final del carrer Muntanya. Seguirem pujant fins a arribar a un trencall on hi ha la possibilitat d'agafar dos direccions: una cap a la Roca Dreta i l'altre cap a les Torretes, direcció que agafarem.

Il·lustració 39 Fotografia de la senyalització cap a les Torretes. Font: pròpia.

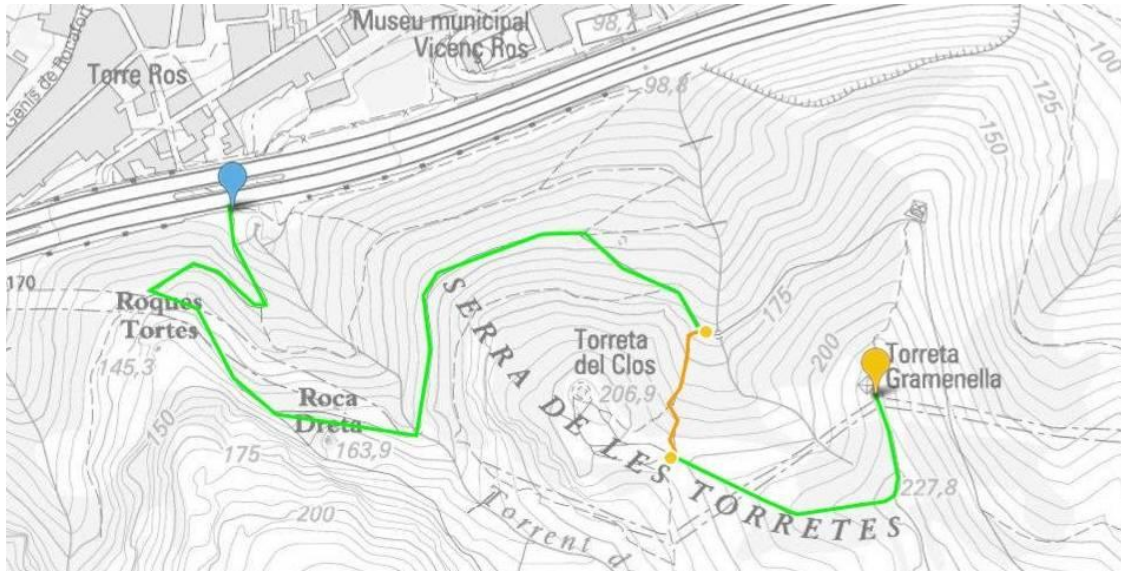
Si seguim el camí, a la següent corba trobarem l'inici d'una dreuera que per una pujada ens portarà directament a la Torre del Clos i des d'aquesta podem passar fàcilment a la Torre Griminella. Podem escollir seguir pel camí ample o optar per aquesta opció.

Il·lustració 40 Senyalització cap a la Torre Griminella per la dreuera que passa per la Torreta del Clos. El punt blau indica el lloc d'on partim (Sota de l'Autopista AP-7, Carrer Muntanya), els dos punts grocs indiquen els dos trencalls, un el senyalitzat i l'altre el que dona inici a la dreuera. Finalment el punt groc ens indica la Torre Griminella, el nostre destí. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagrams.cat>.

L'altre opció és continuar pel camí ample des d'on veníem. Si l'anem seguint vorejarem la serra de les Torretes. Mes endavant trobarem una altra dreuera (indicada en la imatge 18). Aquesta ens aproparà a

la Torre del Clos des de on tornarem a tenir la opció d'arribar a la Griminella.

Il·lustració 41 Senyalització cap a la Torre Graminella per la drecera que passa per la Torreta del Clos. El punt blau indica el lloc d'on partim (Sota de l'Autopista AP-7, Carrer Muntanya), el punt groc indica on es dona inici a la drecera i un altre punt groc on ens unim al camí principal. Finalment el punt groc ens indica la Torre Graminella, el nostre destí. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagram.com>.

Una última drecera és la que s'inicia més endavant en el camí principal. Aquesta segueix una forta pujada que, sense cap tipus de revolt, ens portarà directament a la Torre Graminella.

Il·lustració 42 Senyalització cap a la Torre Graminella una drecera. El punt blau indica el lloc d'on partim (Sota de l'Autopista AP-7, Carrer Muntanya), el punt groc indica on es dona inici a la drecera des del camí principal. Finalment el punt groc ens indica la Torre Graminella, el nostre destí. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagram.com>.

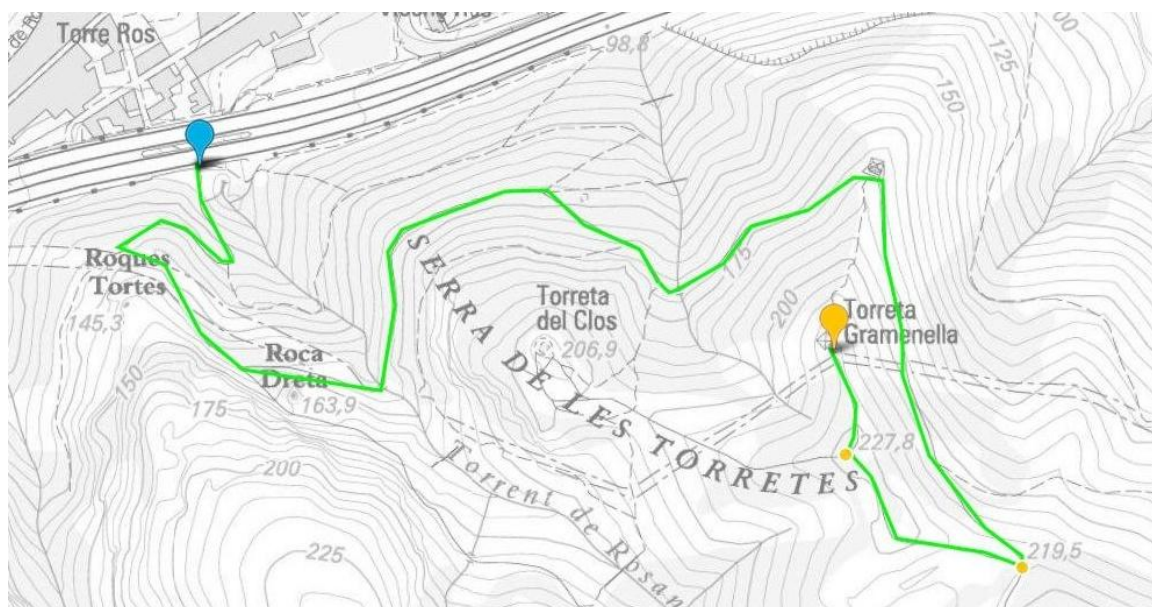
Finalment, si seguim el camí principal, l'indicat en color verd, envoltarem la serra de les Torretes. Al cap d'una estona, a mà dreta trobarem un trencall amb un cartell gran que ens informa breument de les característiques de les dues construccions: la torre Griminella i la del Clos. Actualment aquest cartell es troba en mal estat però he aconseguit trobar una imatge de l'estat inicial.

Il·lustració 43 Hi podem veure l'estat del cartell el 2008. Font: <http://www.catalunyamedieval.es/torre-griminella-martorell-baix-llobregat/>.

Il·lustració 44 Hi podem veure l'estat actual del cartell, el 2014. Font: pròpia.

Proseguim el camí i al poc trobem un altre trencall a mà dreta, que ens dirigirà cap a la torre que busquem, a ben poca distància.

Il·lustració 45 Senyalització pel camí ample i principal. El punt blau indica el lloc d'on partim (Sota de l'Autopista AP-7, Carrer Muntanya), els punt groc ens indiquen els dos trencalls que trobarem. El primer es on hi ha el tauler informatiu. El punt groc final indica la Torre Griminella, el nostre destí. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagrams.cat>

Una altra opció per arribar a la Torreta és canviant el punt de sortida. En aquest cas iniciant l'ascens a la muntanya des del Carrer del Mur, la N-IIa. Seguirem un camí estret fins a arribar a un trencall que ens indicarà la direcció correcta. Seguidament començarem a caminar per un sender ample que s'acabarà unint al camí principal fins al destí.

Il·lustració 46 Senyalització per on l'inici és al carrer del Mur. El punt blau indica el lloc d'on partim i el punt groc ens indica el trencall més important que trobarem. El punt groc final indica la Torre Griminella, el nostre destí. Font: pròpia, creat amb la plataforma <http://www.instagrams.cat>

2.1.6. Torre del Clos

Així com la torre Griminella, la torre del Clos o la torre Gran és d'origen romà. A la base s'hi han trobat restes d'aquella època però part de l'estructura actual és fruit de la reconstrucció duta a terme l'any 1874 amb motiu de la tercera guerra carlina.

Al començament del segle IX, un segle després de l'arribada dels musulmans a la península Ibèrica es va constituir l'anomenada Marca Hispànica, zona fronterera entre els musulmans de l'emirat de Còrdova i els cristians del regne franc. Les terres catalanes van passar a formar part d'aquest territori de frontera. Per garantir la seva frontera meridional enfront dels musulmans, els comtats catalans van construir entre els segles IX i XI, una àmplia xarxa de

castells, talaies i torres de defensa... Així naixerien els castells de frontera catalans. La Marca va quedar estabilitzada durant tres segles al voltant del Llobregat.

A la fi del XI el comtat de Barcelona havia consolidat el seu poder i les seves fronteres enfront dels musulmans, gràcies a l'extens sistema defensiu format per les nombroses fortificacions que es repartien pels territoris entre els rius Llobregat i Foix.

Il·lustració 47 Fotografia de la Torre del Clos. Font: <http://elpirriato.blogspot.com.es/>

La torre del Clos és d'origen romà. Dominava el Congost i havia de vigilar el pas de la Via Augusta pel Pont del Diable, també d'origen romà. Completava el camp de visió de la veïna torre de Griminella, amb la qual tenia contacte visual, de la mateixa origen romà.

L'estat actual de la torre és malmesa, tot i que no tant com la veïna Torre Griminella. Es troba sense sostre però conserva les quatre parets, amb un bon grapat d'espitlleres. Des d'aquest punt podem veure unes estupendes vistes de Martorell i del munt de carreteres que conformen en aquest important nus de comunicacions.

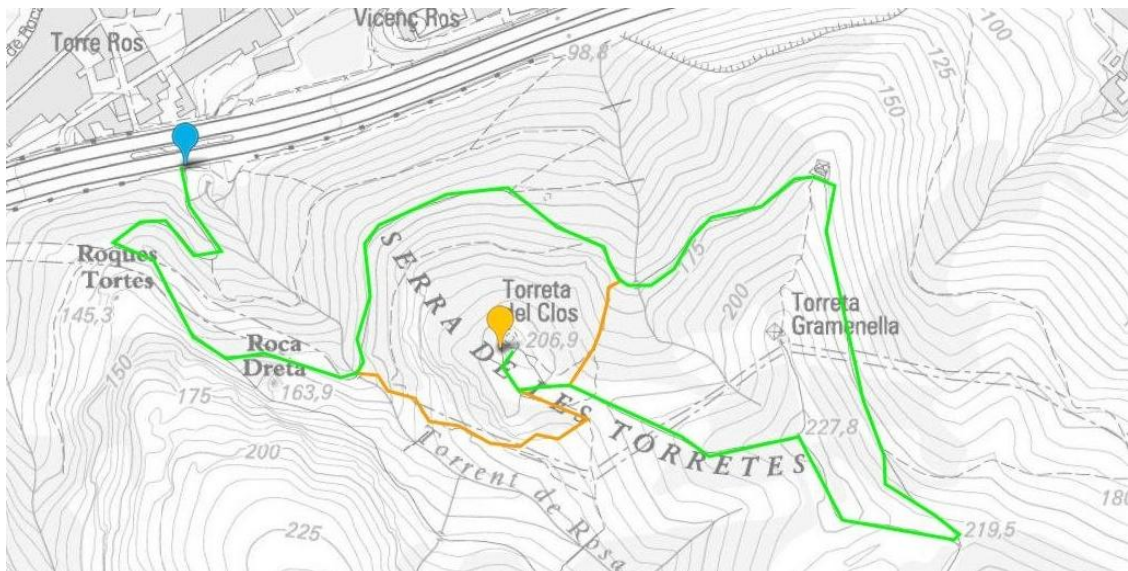
Iniciarem la ruta a peu per una pista de muntanya, que arrenca davant mateix del final del carrer Muntanya. Seguirem pujant fins a

arribar a un trencall on hi ha la possibilitat d'agafar dos direccions: una cap a la Roca Dreta i l'altre cap a les Torretes, direcció que agafarem.

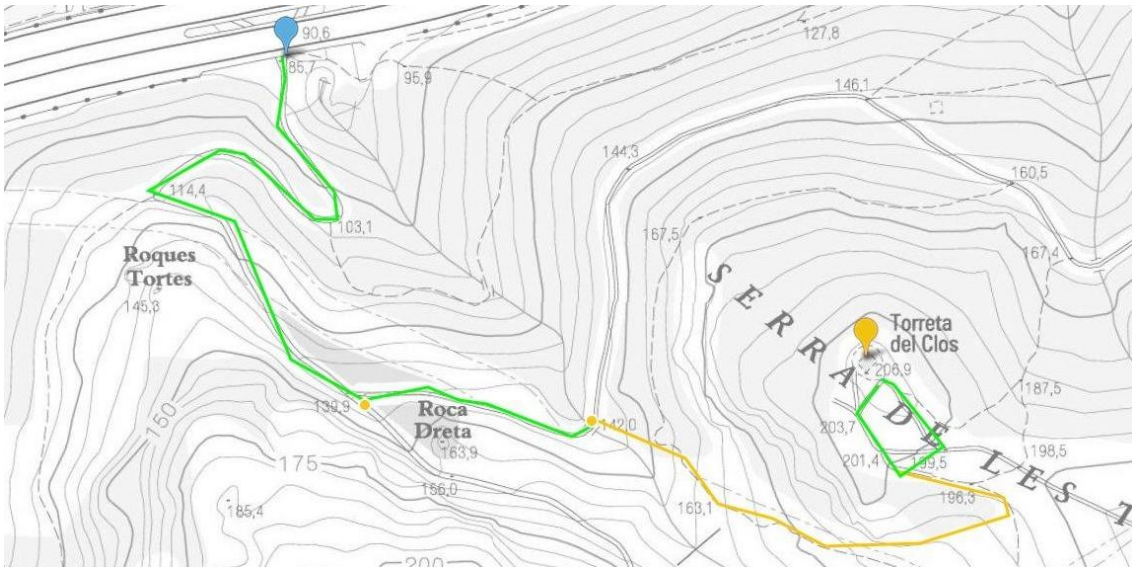
Il·lustració 48 Fotografia de l'entrada a la muntanya pel final del carrer Muntanya. Font: <https://www.google.es/maps/>

Els camins a seguir són molt semblants a la torre Griminella. L'explicació de com arribar a aquella es perfectament aplicable a la torre del Clos.

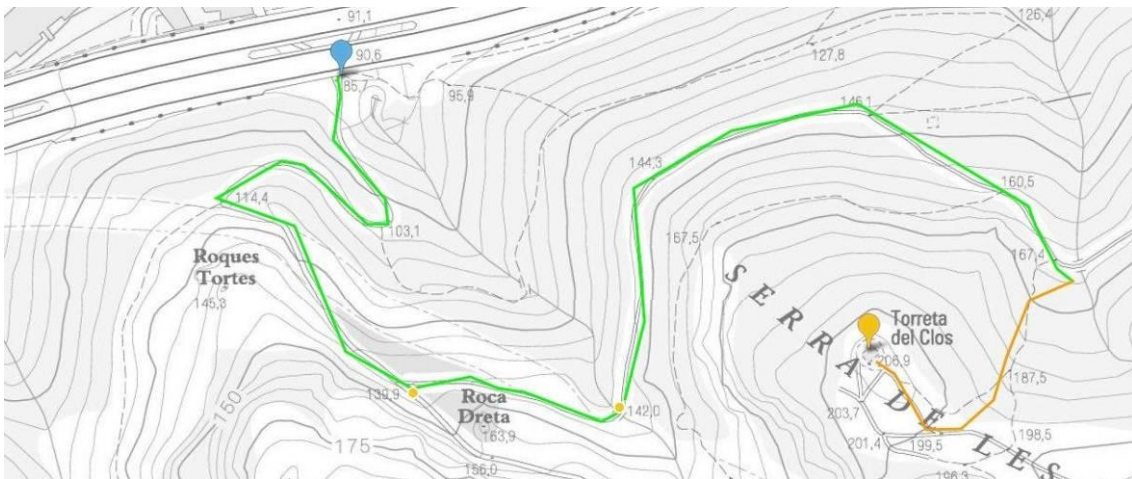

Il·lustració 49 Possibilitats per arribar a la torreta del Clos. El punt blau indica el nostre punt d'inici, el Carrer Muntanya, i el punt groc la destinació. Les pistes forestals o camins amples estan senyalitzats en color verd i les drecceres i camins estrets en taronja. Font: pròpia, creat amb <http://www.instagrams.cat/>

Il·lustració 50 Senyalització de una de les opcions per arribar cap a les Torretes. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat/>

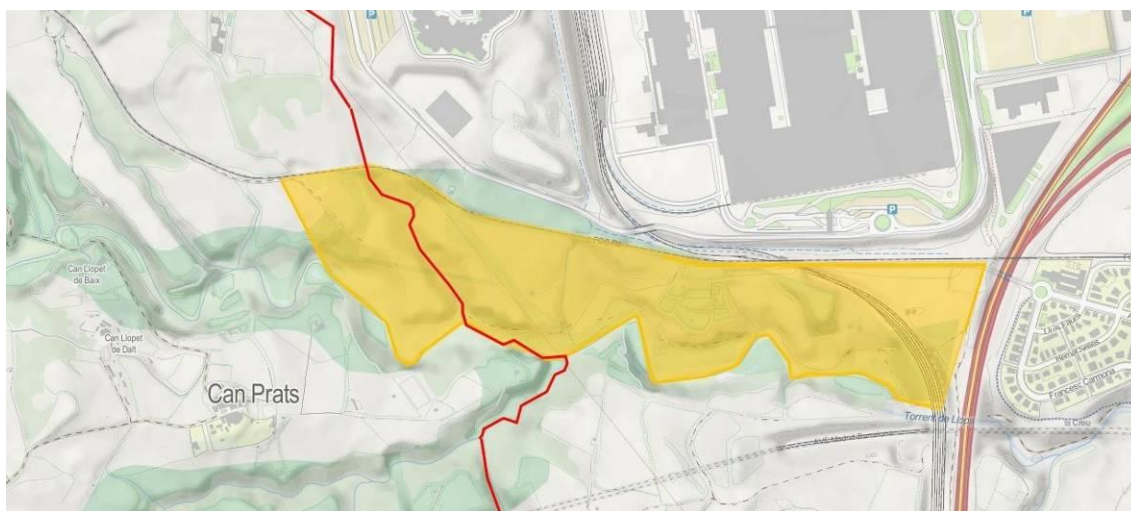
Il·lustració 51 Senyalització de una de les opcions per arribar cap a les Torretes. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat/>

2.2. Parc Forestal de Can Cases

El municipi de Martorell té dues àrees protegides, una d'elles es el Parc Forestal de Can Cases que està reconegut per la Generalitat (d'interès social i recreatiu).

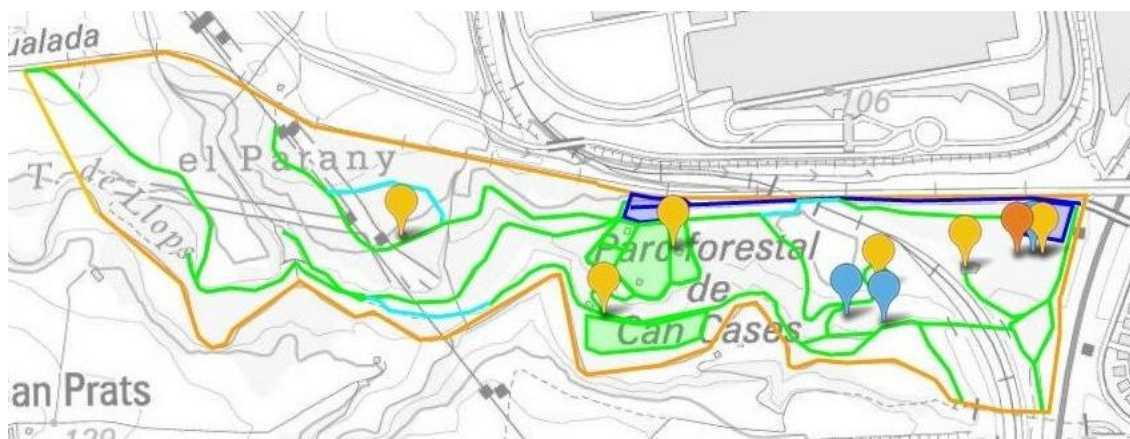
Antigament aquesta àrea corresponia a terres de conreu que van ser cedides per l'empresa SEAT a l'Ajuntament. El 1988 va ser inaugurat el Parc nom del qual és deu a la serralada que aquest ocupa.

Està situat al nord-oest del municipi i té una superfície total de 30 hectàrees, de les quals 21 corresponen al terme municipal de Martorell i 9 al de Sant Esteve Sesrovires. Inclou tres zones: un primer aparcament en el qual hi ha zones de barbacoes i picnic, bar i lavabos. Aquest espai disposa de 24 barbacoes, 25 taules i servei de bar. Aquesta primera zona es regeix sota un horari que n'impossibilita l'ús durant l'època d'estiu per perill d'incendi. Així doncs funciona de dilluns a diumenge de 10h a 20h i els dies de tancament són del 23 de juny a l'1 de setembre.

Il·lustració 52 En color ocre diferenciem els límits del Parc Forestal de Can Cases. La línia de color vermell ens indica la divisió entre el terme municipal de Martorell, que queda a la dreta de la imatge, i el de Sant Esteve Sesrovires, a l'esquerra. Font: pròpia, creat amb <http://www.instagrams.cat>.

Seguidament trobem una segona zona, en el segon aparcament, en la que es troba una àrea de jocs infantils. Finalment hi ha una zona esportiva i un tercer sector, situat a l'est, que inclou una xarxa de camins que s'endinsen pel bosc a tocar del torrent de Llops.

Il·lustració 53 Mapa del Parc amb els llocs més importants, el límit i els camins. Les àrees de pàrquing estan indicades amb color blau fosc. Els punts blaus indiquen les fonts naturals i els punts ocres les edificacions; tant porticons com les zones de barbacoes i serveis. Les zones de color verd fan referència als espais d'esbarjo: el camp de futbol, la zona de petanca...

El Centre Especial de Treball Can Cases és qui s'encarrega de manteniment del parc que gràcies a la rica biodiversitat que alberga, la Regidoria de Medi Ambient de l'Ajuntament hi organitza activitats escolars d'educació ambiental.

Il·lustració 54 Fotografia de la zona de pícnic del parc, amb les barbacoes. Font: <http://www.martorell.cat/>

En l'apartat de serveis, el parc disposa de dos aparcaments, bar, 24 barbacoes i 25 taules de lliure accés, fonts naturals i de xarxa, jocs

infantils, camps de bàsquet i de futbol i pistes de petanca. L'horari d'obertura dels aparcaments és de 10 a 20.00 hores tots els dies de l'any.

Com a característiques generals del Parc trobem el Torrent de Llops que creua, al seu pas per Martorell, el parc forestal de Can Cases i fa de límit natural amb Sant Esteve Sesrovires. El Parc també és un bon lloc per a la observació de la vegetació. Hi ha boscos de ribera ben conservats i es calcula que més de 70 espècies d'ocells i 30 espècies de papallones, així com alguns amfibis i rèptils típics de la zona del mediterrani.

Il·lustració 55 Fotografia de l'accés a la Font de la Guineu, una de les que hi ha al Parc. Font: <http://www.martorell.cat/>

2.3. Llobregat

El municipi de Martorell té dues àrees protegides, una d'elles tot el tram de riu Llobregat fins el Congost que està dins de la zona Montserrat-Roques Blanques-Riu Llobregat de la Xarxa Natura 2000, zona d'interès per a la conservació de la flora i fauna (sobretot aus).

Aquest tram va ser remodelat fa poc, ecològicament i socialment, concretament entre el 2007 i el 2009. El projecte el feien conjuntament els setze municipis pels quals passa el riu Llobregat, sortint des de Martorell fins a la desembocadura. Tot això té una longitud de uns 30 kilòmetres.

A aquest espai que alberga tota la remodelació se'l ha anomenat Parc Riu Llobregat. Parlant en termes més específics, veiem com el parc és un corredor verd i un camí d'aigua que connecta el massís de Collserola amb el front litoral.

Il·lustració 56 Mapa del creuament de camins pels dos costats del Llobregat, en color groc veiem la situació d'aquest, i en color blau dues de les Fonts més antigues de Martorell: la de les Malaltes i de l'Eudo. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat/>

Si agaféssim un dels camins pel Riu Llobregat, passariem sens dubte pel Pont del Diable.

Tot i que és el principal símbol de Martorell, només la meitat oest pertany al municipi, l'altra meitat és dins el terme de Castellbisbal. És un pont d'origen romà que formava part de la Via Augusta.

Va ser edificat durant l'imperi d'August, sobre l'any 10 aC, i va ser l'únic pont de la vall baixa del Llobregat fins al segle XIV. A causa de les crescudes del riu, ha estat refet en diverses ocasions (estan documentades les de 1143 i 1283). El 1283 es va fer una nova reconstrucció, aquest cop en estil gòtic, sota la direcció de Bernat Sellés, amb dos arcs ogivals, el més gran de 21 metres d'alçada i 43 d'amplada. Aquest arc va ser volat durant la guerra civil i reconstruït l'any 1962 mantenint fidelment l'estructura de la reforma gòtica del 1283.

2.3.1. Martorell direcció el Prat de Llobregat

Té una durada de 4 hores a peu. Al llarg dels 30 kilòmetres de recorregut es pot veure sobre el riu aus que provenen del delta del Llobregat. El camí es pla i es pot fer en bicicleta o a peu. En arribar a El Prat el camí transcorre pel nucli urbà. Hi ha habilitat un carril bici que arriba fins la platja.

Il·lustració 57 Fotografia Aèria del camí remodelat del Parc del Parc Riu Llobregat, en color taronja. Font: pròpia, creat amb <http://www.instagram.com/instamaps.cat/>

El camí que va des del Pont del Diable a Martorell fins a la seva desembocadura al mar a la platja del Prat de Llobregat, s'estén al llarg dels dos marges del riu, per on poden circular vianants i les bicicletes. En aquest recorregut hi ha passos transversals i també accessos a tots els municipis de la zona i al transport públic metropolità.

La creació d'aquest parc suposa una solució per als municipis dels voltants; n'augmenta el nombre d'espais verds, és un indret amb múltiples com incrementar la mobilitat sostenible, facilitar la pràctica de l'esport i el contacte amb la natura.

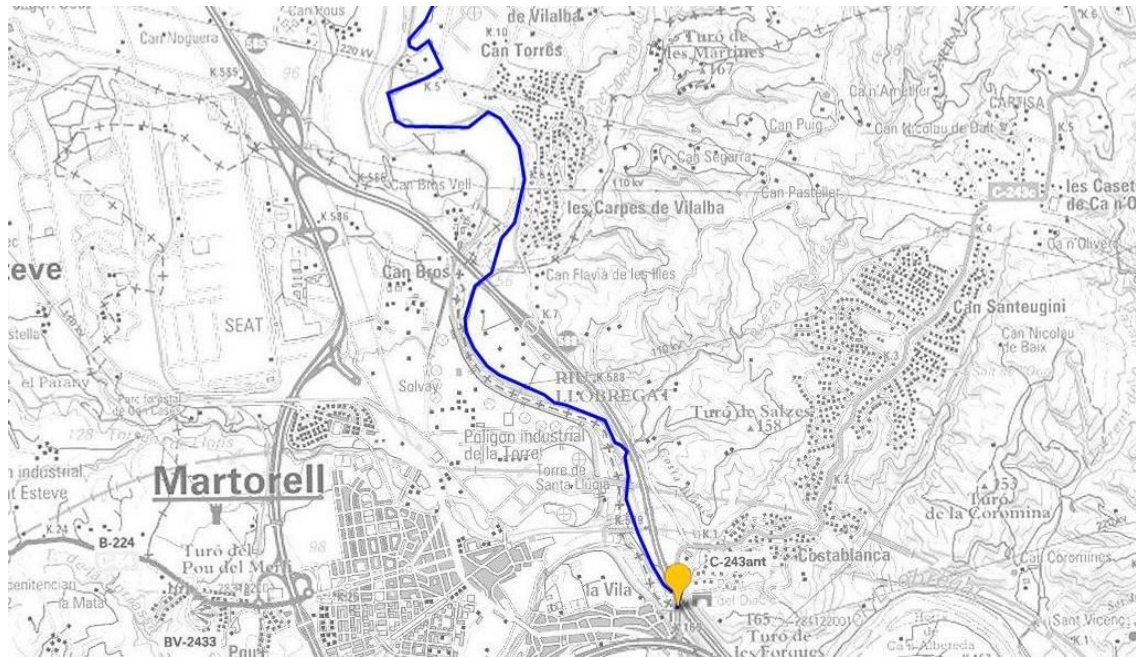
Il·lustració 58 Divisió feta per l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) del parc. Font: <http://www.parcriulllobregat.cat>

L'AMB ha estat l'encarregada de tota la remodelació i és en la seva pàgina web on trobem informació detallada del lloc.

2.3.2. Martorell direcció Castellar de n'Hug

És el camí que segueix el riu Llobregat fins el seu naixement, a Castellar de n'Hug. El llarg del camí és llarg, de 132 km. Aquest ressegueix el Llobregat creuant els pobles pels que passa el riu. El paisatge es torna més natural a mida que ens allunyen de Barcelona.

El sender ha estat assenyalat en els darrers anys. Les diferents poblacions per on passa la ruta ofereixen diverses propostes turístiques.

Il·lustració 59 Mapa del camí cap a Castellar de n'Hug. L'inici es al Pont del Diable. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat/>

A diferència del tram anterior que resseguia el riu fins a la seva desembocadura, aquest no es troba en rehabilitació ni se'n han fet millores. El camí és de terra i en permet el pas amb bicicleta i majoritàriament amb cotxe i sovint trobem camí a ambdós costats del riu. El camí es pot iniciar des de Can Bros o al Pont del Diable. Ambdós llocs està assenyalat. En arribar a Castellar de n'Hug veurem el naixement del riu Llobregat.

2.4. Anoia

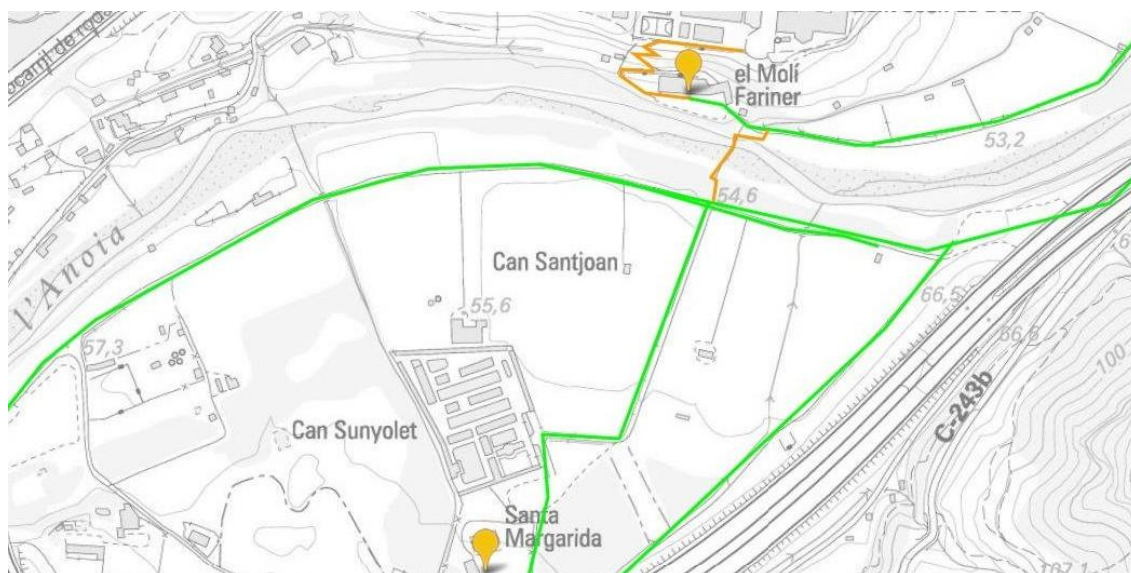
El riu Anoia, que neix a Calaf, s'uneix amb el Llobregat a Martorell. La suavitat del terreny que envolta el riu, ha fet propens la creació i conservació dels camins que el ressegueixen.

Als voltants del Anoia, al llarg del temps, s'hi ha anat establint diversos edificis significatius, ja fos per aprofitar el cabal del riu, com el Molí Fariner, o per la facilitat de trobar terrenys al voltant. Actualment la zona està envoltada per camps i horts.

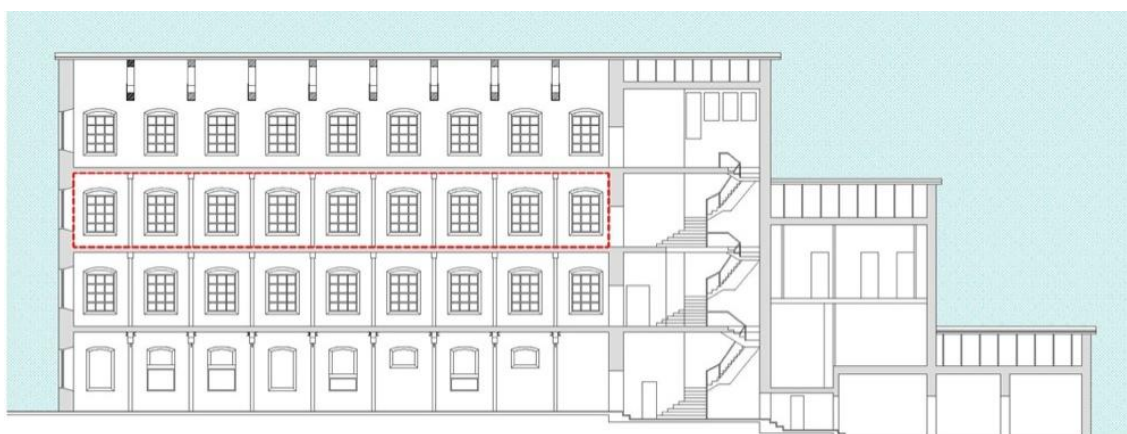
Il·lustració 60 Fotografia de l'Arxiu històric de Martorell on es contempla el riu Anoia i el Molí Fariner. Font: www.amartorell.com

Així doncs, si comencem a resseguir el pas del riu, des de que entra a Martorell fins que s'uneix al Llobregat, ens trobarem amb el Molí Fariner.

Il·lustració 61 Camins que envolten el riu Anoià, imatge de més a prop en la zona del Molí Fariner, marcat en groc, i Santa Margarida, marcada també en groc. La Unió de les dues parts es fa des de un pontet petit. Font: pròpia, creada amb <http://www.instagrams.cat/>

El naixement del molí es remunta al 1454, quan el batlle general de Catalunya va fer una concessió al monestir de Sant Genís de Rocafort per establir un molí fariner al riu Anoià que considerés més adient. El molí va ser construït a la riba esquerra del riu, prop del monestir. Aquest va seguir en actiu fins al segle XIX quan va ser edificada una fàbrica de filats al seu costat. Aquesta fàbrica de filats era coneguda per la gent amb el nom de Molí fariner.

Il·lustració 62 Plànol de l'interior del Molí fet durant la última recuperació d'aquest, el 2012. Font: <http://www.moliempresa.cat/>

Aquest molí es tracta d'un edifici rectangular de tres pisos. Els sostres són fets amb bigues de fusta i revoltos. La fàbrica pertany a un tipus de fàbriques angleses que es va difondre per tot Europa cap a finals del segle XIX. A la planta baixa hi ha la turbina que s'alimentava a través d'un canal de rec.

La fàbrica va tancar les seves portes el 1981 i el seu propietari va donar l'edifici a l'ajuntament de Martorell. L'edifici de la fàbrica i l'antic molí, que estaven fins fa poc en un estat ruïnós, han estat objecte de diverses intervencions de rehabilitació dins els programes d'Escoles Taller i Cases d'Oficis promoguts des de l'Ajuntament. L'edifici Molí Fariner ha estat sempre la seu de successives Escoles Taller, i actualment és la seu de la Regidoria de Promoció Econòmica.

Il·lustració 63 Façana principal del Molí. Font: www.maserservices.com

L'accessibilitat al Molí Fariner pot realitzar-se mitjançant cotxe; a principis de l'any 2009 es va procedir a l'asfaltat del camí per l'accés rodat. Des del barri de Buenos Aires o La Vila es pot arribar al Molí Fariner a peu.

Si seguim el camí, a l'altra banda de riu, trobarem el Cementiri de Martorell i la església de Santa Margarida.

Il·lustració 64 Situació del Molí Fariner i el jaciment de Santa Margarida. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat/>

Aquí hi trobem un jaciment amb restes datades de l'època de la romanització de la península. Aquesta va comportar una transformació com la construcció de seguit de ciutats i nuclis de poblament i una xarxa de camins que les unia; la Via Augusta en el pas per Martorell el trobem en l'arc romà del pont del Diable i les restes descobertes a Santa Margarida.

Il·lustració 65 Fotografia de les ruïnes de Santa Margarida. Font: <https://www.flickr.com/photos/monestirspuntcat/6690865455/>

Durant d'expansió del cristianisme, segurament dins el segle V, cal situar les restes arqueològiques de la primera església de Santa Margarida i de la necròpolis que l'envolta.

Simultàniament amb la construcció de l'església, l'espai a l'entorn de l'església es formà una densa necròpolis amb tombes de diverses tipologies. Al llarg del anys, conflictes entre senyors feudals faran que Santa Margarida es dividís com a església i cementiri.

Cap a 1870 es portaran a terme les últimes obres de millora a l'església de Santa Margarida, assenyalant un punt d'inflexió vers un abandonament creixent que culminarà amb la destrucció el 1936. La transformació econòmica dels anys seixanta i setanta portarà al progressiu abandonament o transformació de quasi totes les masies, com can Pasteller (on hi ha l'entrada a la mina Sant Jordi). Després la construcció de l'autopista s'acabarà la transformació del paisatge.

Il·lustració 66 Fotografia de les excavacions als jaciments de Santa Margarida. Font: <http://amartorell.com/>

El 1967 Pau Sendrós, aleshores propietari de Sant Genís de Rocafort i de Santa Margarida, va fer cessió d'aquest patrimoni al municipi per tal que aquest s'ocupés de promoure la recerca i la restauració en ambdós monuments. Des de 1972 el CEM ha dedicat les seves

energies de forma preferent a la recuperació i a la recerca arqueològica i històrica a Santa Margarida. Es desenvolupa també una tasca de formació i de recerca junt amb la Universitat de Barcelona, l'Ajuntament de Martorell i la Generalitat de Catalunya.

2.5. Camins de Sant Jaume: Camí Ral

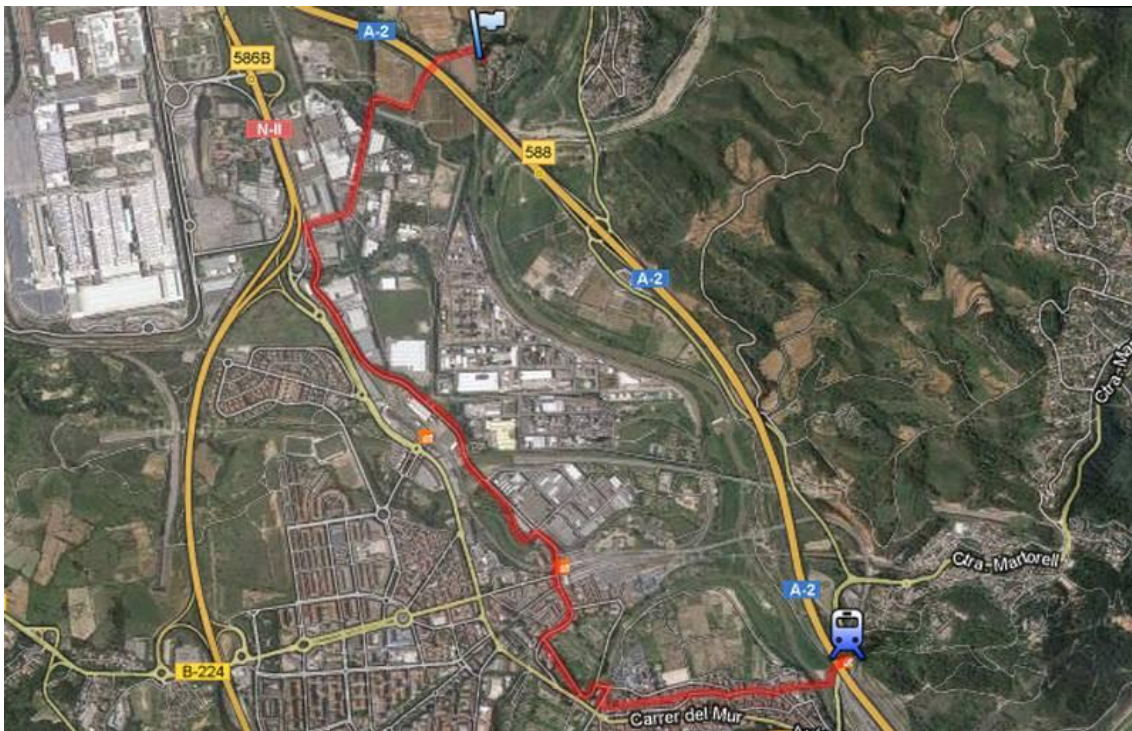
Els camins de Sant Jaume travessen tot Catalunya en diferents ramals que porten a Saragossa. Formen part del pelegrinatge fins a la tomba de l'apòstol a Sant Jaume de Galícia. Durant la baixa Edat Mitjana, molts pelegrins a Sant Jaume de Galícia procedents del sud de Europa, entraven a la península Ibèrica per Catalunya. El viatge de Barcelona a Montserrat era una etapa en la ruta que culminava Montserrat o que era un punt entremig del camí cap al santuari del Pilar a Saragossa. El camí Ral és part d'aquest "camí de camins" al seu pas per Catalunya.

Il·lustració 67 Mapa dels camins de Sant Jaume a Catalunya, resseguits en color groc. Font: <http://www.camidesantjaume.cat/>

El camí Ral que des de Barcelona anava cap a les terres de l'interior arribava a Martorell després d'haver passat el Llobregat pel pont del Diable. El Camí Ral de Montserrat se separava d'altres a Martorell i s'anava apartant passava per Abrera i Esparreguera, per a finalitzar a Collbató, al peu de la muntanya. Passant sempre per dintre de cada una de les poblacions.

Era una imatge típica veure les colles de romeus que travessaven a peu els municipis del Baix Llobregat en direcció a Montserrat. Aquests excursionistes són els últims representats dels que des del segle XIV anaven a Montserrat des de Barcelona. Després de la consulta de relats de viatgers que el van recórrer entre els segles XIV i XIX, s'ha pogut demostrar que aquest camí Ral coincideix amb el de la part catalana del camí de Santiago o camí de Sant Jaume.

Il·lustració 68 Mapa amb el camí de Ral assenyalat dins de Martorell, en color vermell. Inici en l'estació de ferrocarrils, prop del Pont del Diable i fi a Can Bros. Font: <https://www.google.es/maps>

Amb els anys, en fer-se cada vegada més forta la intensitat del trànsit, els camins es van transformar en carreteres que sortien de l'interior de les viles, cap les afores de les poblacions. Al segle XX,

amb la expansió de l'automòbil, les carreteres s'han anat apartant encara més dels nuclis i han substituït als camins antics.

El 2007 és recuperar aquest antic camí Ral que anava de Martorell al monestir de la Mare de Déu de Montserrat. Per la recuperació, ja finalitzada, s'ha agafat com a punt d'inici l'estació de Martorell Vila (Ferrocarrils de la Generalitat) que està situada al costat del Pont del Diable i té un fàcil accés, i com a punt final Can Bros. Aquest últim és una antiga colònia industrial que actualment resta abandonada i per motius de seguretat se n'ha barrat el pas.

Il·lustració 69 Senyalització que trobem al inici del camí, al Pont del Diable. Com veiem en el cartell, ja hi ha el símbol de la petxina del Camí de Santiago. Font: pròpia.

El camí travessa tota la Vila de Martorell fins al portal de Anoia, on baixa fins a la vora del riu i on trobem una bifurcació que duu seguint per la vora esquerra de l'Anoia fins a Gelida i Sant Sadurní. El camí de Ral però, continua seguint el carrer Montserrat, passant pel Pontarró i entrant al barri de Can Carreres. Cal destacar en tot moment que el camí està molt ben indicat, o be amb rajoles al terra o amb diversos cartells.

Il·lustració 70 Imatge Exemples de senyalitzacions que trobem al llarg del camí. Font: pròpia.

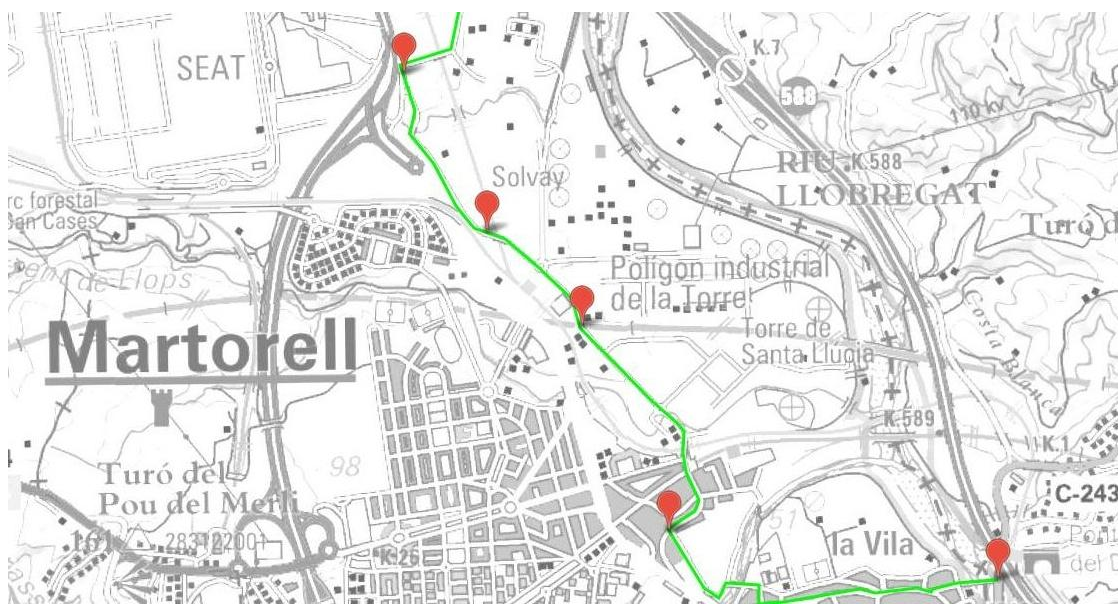
Il·lustració 71 Senyalitzacions que trobem al llarg del camí: petxina característica del Camí de Santiago. Font: pròpia.

Il·lustració 72 Senyalitzacions que trobem al llarg del camí: rajoles pels carrers i en la imatge de la dreta, la petxina característica del Camí de Santiago. Font: pròpia.

Seguirem el camí passant pel costat de les estacions de tren del RENFE i del Carrilet (Martorell Central) i per sobre del torrent de Llops. Aquest tram és conegut a Martorell com la "Carretera Vella". Seguidament s'arriba a l'altra estació del Carrilet, Martorell Enllaç.

Seguint el camí de Barcelona, passant per l'interior d'un polígon industrial, arribarem al Barri de Can Bros. Des d'aquí cau la possibilitat de seguir el camí fins a Montserrat.

Il·lustració 73 Punts des d'on he pres les imatges. Font: pròpia, creat amb <http://www.instagram.com>

El barri de Can Bros va néixer un cop acabada la Guerra del Francès (1808–1814). El Capità General de Catalunya va concedir a Salvador Roca i Sunyol el dret de construir un molí fariner als terrenys de l'actual Can Bros. L'any 1816 s'hi va construir en aquests terrenys un nucli industrial format pel molí, una serradora i una farga, que funcionaven gràcies al Llobregat. L'any següent, el 1817, un comerciant de Barcelona, Miquel Elias, va construir un molí paperer, una farga de coure a uns terrenys propers i una gran mansió neoclàssica al costat, anomenada la Torre Elias. Aquest molí va estar en actiu fins al 1913, mogut sempre per l'aigua del Llobregat.

Uns anys més tard, es va establir una fàbrica de teixir llana prop del molí paperer. Aquest va ser el primer nucli d'activitat fabril de Martorell i era conegut amb el nom de Can Bros per l'existència d'una antiga masia veïna anomenada així. Més endavant la masia va

prendre el nom de Can Bros Vell, per diferenciar-la de la colònia industrial.

Il·lustració 74 Fotografia de l'entrada de la Torre Elias. Font: <http://www.amartorell.com/>

Al 1850 hi funcionaven dues fàbriques de filat, una de les quals es deia La Igualadina, que es va cremar al 1853 i es reconstruí més tard. A prop s'hi situaven carrers i habitatges petits.

Il·lustració 75 Fotografia panoràmica de la Colònia de Can Bros feta des de l'altre costat del riu Llobregat. Font: <http://www.poblesdecatalunya.cat/>

L'any 1897 es va construir una església neogòtica a la colònia fabril a causa de la llunyania de la colònia respecte Martorell i la parròquia de Santa Maria.

La fàbrica Fontdevila va tancar les seves portes al 1967 i la colònia va quedar pràcticament abandonada, subsistint únicament els habitatges del carrer de Fontdevila i Torres, a l'entrada de la colònia.

2.6. Sender de la Via Augusta

Aquest sender ressegueix el traçat de l'Antiga Via Augusta, de l'època dels romans. El Sender de la Via Augusta és un itinerari que dona la possibilitat de fer-lo a peu o en bicicleta. La ruta s'ha recuperat respectant alguns trams del traçat original malgrat que en la majoria del recorregut hi discorre pròxim a l'antic camí, ja que l'original avui s'ha ocupat per vies modernes.

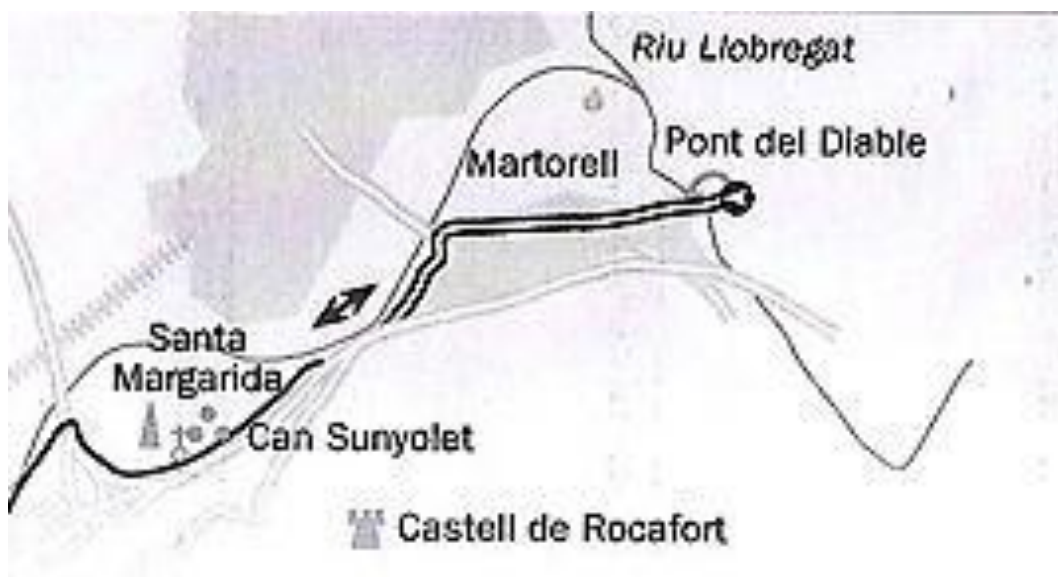

Il·lustració 76 Imatge del recorregut de la Via Augusta per la Península. Font: <http://lugaresconhistoria.com/>

El camí s'inicia al Pont del Diable a Martorell i acaba a l'arc de Berà, terme municipal de Roda de Berà. Aquest sender es va donar a conèixer després de la publicació del llibre "A peu per la Via Augusta", de C. Pla, J. A. Ventura i M. Vives.

En aquest es distingeixen cinc parts: la primera, Martorell fins a Sant Sadurní (17 km); la segona, de Sant Sadurní fins Els Monjos (23 km); la tercera, de Els Monjos fins el Vendrell (18 km); la quarta, del Vendrell fins a Creixell (13 km); i la última, de Roda de Barà fins a Tarragona (25km).

El primer tram, Martorell fins a Sant Sadurní és una etapa alta accessibilitat i de curt recorregut. Aquí trobem patrimoni arqueològic com el Pont del diable o la Capella de Sant Bartomeu, i l'Ermita de Santa Margarida.

Il·lustració 77 Pas pel camí a Martorell, veiem en la imatge El Pont del Diable i Santa Margarida, els punts més importants i que representen les petjades que hi ha quedat. Font: <http://turisme.martorell.cat/vies-verdes/via-augusta/>

Iniciarem el camí al pont del Diable, un dels monuments més emblemàtics de Martorell, té el seu origen a l'època romana, justament quan l'emperador August funda la ciutat de Barcino (Barcelona) i es una profunda de la xarxa viària de la zona. El pont serà construït cap els anys 10 a 1 aC.

El Congost va ser el lloc escollit per creuar el Llobregat i aquí es va construir un pont diferent del que veiem actualment. Ornamentat amb un arc honorífic a l'entrada, que segurament assenyalava el límit

entre demarcacions territorials (el nom del lloc en aquella època era Ad-Fines, que significa proper al límit).

El Pont del Diable, construït en època romana, va estar en ús fins que a finals del segle XI una riuada del Llobregat el va destruir. El 1283 s'inicia la construcció d'un nou pont. La primera notícia es remunta al 26 de maig de 1283.

Al segle XVIII es faran unes reformes que li donaran el perfil actual. L'arc serà restaurat parcialment el 1928, restauracions que van permetre recuperar la visió dels basaments de l'arc honorífic romà.

El gener de 1939 el pont va ser volat durant la retirada de les tropes republicanes on l'arc central va desaparèixer i no va ser reconstruït fins el 1962.

Després de traspasar el Pont trobarem les runes de la Capella de Sant Bartomeu. La capella de Sant Bartomeu estava situada al solar de l'antic escorxador de Martorell. Es desconeix la data de la seva fundació, però sí se sap que el 1208 ja existia.

Il·lustració 78 Indicacions del camí, en color verd, i del Arc del Pont del Diable que es considera l'inici i de la Capella de Sant Bartomeu. Font: pròpia, creat amb <http://www.instamaps.cat/>

Les característiques arquitectòniques de la capella només es coneixen gràcies a les excavacions arqueològiques realitzades entre els anys

1990 i 1991: la capella tenia una planta rectangular, amb una entrada frontal, un portal de comunicació amb àmbits adossats al costat nord. Es conserva encara al seu interior un paviment amb lloses regulars d'un to roig.

A l'entorn hi ha les restes d'una necròpolis, amb enterraments d'època medieval i posteriors. Al segle XVI la capella es trobava en molt mal estat i al segle XIX, durant la Guerra del Francès, s'utilitzà com a graner, uns anys més tard s'obrí al culte, i més endavant va ser profanada, incendiada i destruïda. La capella no es va reedificar i el 1856 el bisbat va cedí els terrenys a l'ajuntament de Martorell, on es construï el primer escorxador (1870).

Il·lustració 79 Indicacions del camí, en color verd, i dels punts més importants en groc: el Pont del Diable, la Capella de Sant Bartomeu, l'Església de Santa Maria i l'Ermita de Santa Margarida. Font: pròpia, creat amb <http://www.instagrams.cat/>

Seguidament, resseguirem la Vila de Martorell, traspasant-la fins a arribar a l'església de Santa Maria, on prosseguirem pel costat del riu Anoia fins a trobar-nos amb un trencall a mà dreta. Aquest ens portarà fins a l'Ermita de Santa Margarida de la qual ja he parlat anteriorment.

3. Memòria maqueta

Amb l'objectiu d'entendre millor el treball i ordenar els senders i camins, a la vegada que buscava la informació he anat creant un mapa de tot allò trobat i a partir d'aquest he fet la maqueta final.

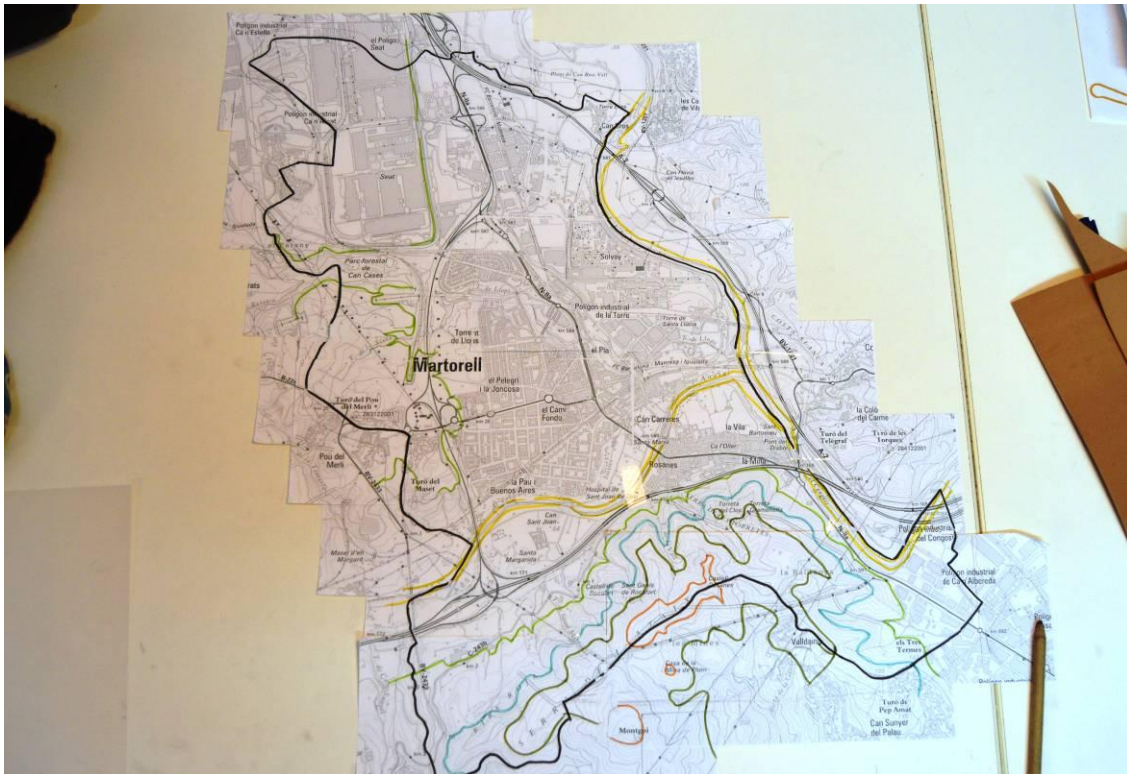
La maqueta es tracta d'una representació amb sistema acotat del terme municipal de Martorell i amb els camins que hi conflueixen.

Materials

- Goma "eva"	- Cartró ploma de color negre
- Paper vegetal	- Fils de colors
- Fulls blancs DNA-3	- Cúter i tisores
- Cartolina blanca i de colors	- Agulles de cap i normals
- Retoladors i colors de fusta	- Pinzells
- Cola de barra i líquida	- Llapis i goma

Cerca d'informació

Abans de començar amb la maqueta n'he fet la plantilla. He imprès diferents seccions del mapa topogràfic de la zona de Martorell i n'he fet un collage. Seguidament he remarcat la informació que volia que aparegués a la maqueta. Així doncs, amb colors i retoladors he marcat les corbes de nivell de les quals he agafat cada 50 m fins al màxim que són 250 m.

Il·lustració 80 Plantilla feta al inici de la maqueta. Font: pròpia.

Procediment

Amb paper vegetal he extret una plantilla de cada capa amb el mateix nivell i n'he fet la secció amb la goma "eva". La decisió d'escollir aquest material i no un altre ha estat la facilitat amb que aquest es talla. Al inici vaig provar de fer-ho tot amb cartró ploma o cartró normal però m'era molt difícil de tallar les corbes de nivell i a la vegada el resultat no era polit. A més a més, la intenció de la maqueta és que en destaquin els camins, no pas el relleu de Martorell. La base però, vaig decidir fer-la amb cartró ploma ja que buscava un suport més rígid.

Tant per la base, de color negre, com pel relleu de Martorell, de color marró, he escollit colors foscos perquè en col·locar els fils aquests destaquin més.

Il·lustració 81 Imatges del procés de la maqueta, tallant les corbes de nivell i enganxades.

Després de fer el relleu de Martorell, he seleccionat els colors amb els quals faria els camins. Aquests els he enganxat amb agulles. Els llocs destacables els he situat amb agulles de cap. No he reproduït fidelment els camins sinó que he fet una aproximació.

He decidit incloure les vies modernes ja que he cregut que facilita entendre el perquè del treball.

Per facilitar la comprensió de la maqueta, a sota hi he afegit una llegenda i he col·locat diferents cartells amb els noms dels llocs destacables.

Finalment he fet un càlcul de l'escala, que és 1:1000 aproximadament.

4. Annexos

4.1. Annex A

Projecte Camí Ral

El 2009, cinc poblacions del Baix Llobregat (Martorell, Abrera, Olesa de Montserrat, Esparreguera i Collbató) van impulsar el projecte del camí ral Martorell-Montserrat. Junt amb el suport de la Generalitat de Catalunya, el Consorci de Turisme del Baix Llobregat, el Centre d'Estudis Martorellencs i iniciatives particulars, van posar en marxa un projecte per recuperar l'antic camí ral que anava de Martorell a Montserrat, dins de la ruta del camí de Sant Jaume, que finalitza a Santiago de Compostel·la.

Aquest projecte va consistir en la senyalització del camí ral Martorell-Montserrat, dins de la recuperació d'antics camins que ja s'estaven duent a terme.

Aquesta iniciativa anava més enllà d'un projecte turístic perquè incloïa una vessant històrica, gastronòmica, esportiva i cultural en els diferents municipis per on passa el camí. La intenció dels promotors va ser que el projecte esdevingués alguna cosa més que una activitat esportiva, i que al seu voltant el visitant pugui conèixer aspectes monumentals i històrics. El camí ral per Martorell permet visitar el Pont del Diable, passa pel camí del Riu fins a Can Carreras i, per últim, permet veure la colònia de Can Bros.

En la següent pàgina trobem el mapa de la secció de Barcelona-Collbató, concretament el nucli de Martorell en el *Replanteig del projecte executiu de senyalització del Camí de Sant Jaume de Barcelona a Montserrat*.

4.2. Annex B

Parc Forestal Can Cases

Mapa del Parc Forestal de Can Cases de l'Ajuntament de Martorell. A l'entrada del parc es troba aquest rètol amb la normativa d'utilització de les instal·lacions i recomanacions pels visitants on es demana als usuaris del parc que utilitzin les papereres i els contenidors de recollida selectiva per deixar les seves deixalles.

Font: <http://turisme.martorell.cat/patrimoni-natural/ruta-de-can-cases/>

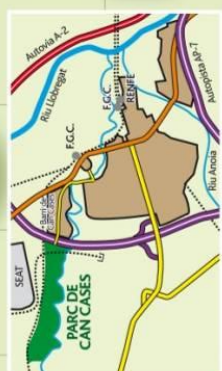
Parc Forestal de Can Cases

NORMATIVA

1. Els camins són per als vianants i ciclistes. En qualsevol cas, està prohibida sempre la circulació motoritzada a l'interior del parc.
2. Els vehicles s'han d'estacionar als aparcaments senyalitzats.
3. Està prohibit encendre qualsevol tipus de foc excepte en les barbacoes d'obra habilitades a la zona de picnic.
4. Per utilitzar les barbacoes cal portar llenya o carbó. Està prohibit agafar branques dels arbres del parc.
5. La brossa s'ha de dipositar als contenidors situats als aparcaments.
6. És obligatori respectar la flora i la fauna de l'espai.
7. En cas d'emergència, foc o accident, cal trucar al 112.

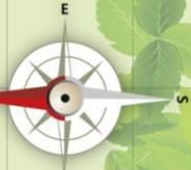
L'horari d'obertura del parc és de 10 a 20 hores tots els dies de l'any. Fora d'aquest horari, i quan el risc d'incendi ho aconsella (habitualment durant tot el mes d'agost), es prohibeix l'accés de vehicles als aparcaments. Les barbacoes estan tancades del 23 de juny a l'1 de setembre, depenent de les condicions meteorològiques i el risc d'incendi.

Per a més informació cal trucar a l'Ajuntament de Martorell: 93 775 00 50

Ubicació del Parc i de Martorell a la comarca

- 1 Font de Can Cases o del safareig (font natural)
- 2 Font del Picot (font natural)
- 3 Font de la Guineu (aigua de xarxa)
- 4 Font de l'Àrea de jocs (aigua de xarxa)
- 5 Font de la Mina de Can Cases (font natural)
- 6 Camí asfaltat
- 7 Pista principal
- 8 Camí secundari
- 9 Cobert
- 10 Torre de suport elèctric
- 11 Contenidors d'escombraries
- 12 Arqueta

4.3. Annex C

Servitud de Pas

En el codi civil català es fa referència a la servitud de pas. Des de l'aprovació de la Constitució Espanyola de 1978, es recuperà les institucions catalanes per legislar en matèria civil, i integrar en un Codi civil català totes les diferents lleis pròpies sobre aquesta matèria. Es llavors quan es va aprovar la Llei 5/2006 del Llibre V del Codi civil de Catalunya que regula els drets reals i, entre ells, el dret de pas.

Una de les servituds més antigues és la de pas. En una societat rural, la necessitat d'extreure el màxim profit de la terra va dur a la regulació de la servitud de pas per poder explotar les finques.

En el Dret romà, ja s'establia que *"són servituds de les finques rústegues les de senda, pas de bestiar, camí i de pas d'aigua. La servitud de senda consisteix en el dret d'anar i circular d'un home"*. Una versió gairebé igual a la regulació romana de la servitud de pas, la trobem vigent en el dret comú del segle XIX (*Llei III, Títol 31*).

El Codi Civil de Catalunya (CCCat) regula la servitud forçosa de pas en un únic article, l'article 566-7.1. La servitud ha de reunir les característiques adequades perquè la finca dominant pugui treballar amb normalitat.

Aquesta llei ha facilitat la conservació de molts dels antics senders, ja que encara que aquests creuessin per finques privades, segons la llei de dret de pas, no es pot barrar el pas.

Font: CAMPILLO I BESES, Xavier, "Els camins públics i privats." Article publicat a la revista *Catalunya forestal*, núm. 72, febrer 2005.

4.4. Annex D

Gasoducte Martorell-Figueres

Curiosament, en el seu pas per Martorell, trobem també el Gasoducte. Aquest ha servit per millorar el subministrament de gas natural a les comarques de Girona i establir una nova connexió transfronterera amb França. Aquest no deixa de ser un altre exemple de camins que creuen Martorell.

Il·lustració 82 Mapa de la ruta del Gasoducte. Font: <http://gasoducte.blogspot.com/2012/04/gasoducte-martorell-figueres-territori.html>

4.5. Annex E

N-II

La N-II és una carretera que uneix Madrid amb la frontera de Els Límits (a la Jonquera) passant per localitats com Guadalajara, Saragossa, Lleida, Barcelona i Girona i també Martorell.

Gran part del traçat s'ha transformat en autovia, malgrat això encara queden trams sense duplicació de calçada amb la denominació de N-II.

Il·lustració 83 Imatge de la N-II, en el seu pas per Espanya. Font: <http://commons.wikimedia.org/wiki/>

A Martorell la N-II ha passat per una transformació feta des de l'any 2002 on gairebé 5 quilòmetres d'antiga N-II han estat rehabilitats.

Una proposta presentada fa 20 anys, l'any 1994, l'alcalde Salvador Esteve va presentar públicament el projecte de transformació de l'antiga NII en un passeig. De l'antiga N-II, per on abans hi passaven 40.000 vehicles al dia en una carretera de quatre carrils avui s'ha donat la prioritat a les persones i els vianants.

1.200 persones participen en la caminada per a la transformació de l'antiga NII

Martorell ha viscut una jornada històrica, aquest diumenge, amb l'acte de commemoració de les obres de transformació de l'antiga NII en un passeig en què 1.200 persones han participat activament de la caminada i arrossada popular. Acompanyats per les figures festives de Martorell, la comitiva s'ha desplaçat a peu pel mig de l'antiga carretera des del Congost fins a Can Cases.

L'acte de commemoració de les obres de transformació de l'antiga NII en un passeig ha aplegat més d'un miler de persones a Martorell en una caminada popular en què els assistents han recorregut a peu tot el traçat, des del Congost fins a Can Cases. Des de primera hora, un trenet ha acompanyat als assistents des de qualsevol punt fins al punt d'inici de la caminada, al peu del Congost.

Font: Extracte de la notícia del 23 de novembre de 2014, a www.amartorell.com en motiu de les obres de transformació de l'antiga NII, que es van iniciar l'abril de 2002 amb l'execució del tram entre l'avinguda de Vicenç Ros i la plaça de Portal d'Anoia.

5. Conclusió

L'objectiu d'aquest treball era comprendre la importància de Martorell com a lloc de pas i en certa forma no només l'he vista gràcies al gran nombre de camins sinó que he valorat més el lloc on visc. El treball, que és un recull de tots els senders antics i actuals que discorren pel poble, m'han ajudat a veure els avantatges del pas del temps i també els seus inconvenients.

Martorell va néixer gràcies a un creuament de camins en l'època romana i des de llavors aquests l'han ajudat a créixer. Ara en l'actualitat però, hem apartat aquests primers camins i els hem substituït per uns nous més ràpids i eficients. I no només això, sinó que hem abandonat el passat.

Crec que en aquest treball es pot veure la rellevància de Martorell i sobretot dels senders i cap a on ens porten. Podria ser una bona metàfora per comprendre d'on venim i cap a on anem. Per exemple ja hem vist diversos projectes de recuperació i rehabilitació de senders, com el del Llobregat o alguns que s'estan duent a terme per la Serra d'Ataix. Però també he vist com molts camins no estan ni indicats o saber-ne la existència resulta una tasca difícil.

També hem pogut comprovar l'abandó i el mal estat en que es troben molts llocs del poble. Precisament aquesta part m'ha suposat un repte ja que la recerca d'informació a través d'internet no ha estat ràpida. De tota manera, l'Ajuntament em va donar la oportunitat de contactar amb el geòleg de Martorell i aquest em va facilitar informació i em va ajudar a orientar el treball. També, a l'Arxiu Municipal he pogut trobar molta cosa referent al tema i gràcies a familiars i coneguts, un parell de llibres útils.

Després d'haver fet tota la recerca he volgut afegir identitat al projecte i es per això que he fet la maqueta. Aquesta ha estat un estímul per continuar interessada en el tema i per gaudir més de l'elaboració del treball. Si be amb la part escrita ja m'ha despertat un gran interès en la matèria, el procés de creació de la maqueta ha estat molt profitós ja que m'ha permès fer quelcom plàstic i que mai havia realitzat.

Per finalitzar, m'agradaria comentar que el treball no s'acaba aquí. Com a veïna de Martorell seguiré interessada en tot allò referent al poble i en el coneixement de la zona. D'ara en endavant em mantindré al dia dels canvis i les remodelacions.

6. Bibliografia

Pàgines web

Autor Anònim Torre del Clos / Torre Gran. 26 de Maig 2013
[Consulta: Novembre 2015] Disponible a :
<http://www.castillosnet.org/espana/album.php?ref=B-CAS-193>

Autor Desconegut Història [Consulta: 27 Novembre 2014] Disponible a:
<http://www.moliempresa.cat/>

Agència catalana de Turisme Camí de Sant Jaume [Consulta: 17 Setembre 2014] Disponible a: <http://www.camidesantjaume.cat/>

Alfred Mauri Martí Camí de Montserrat. 2 de Gener del 2011
[Consulta: 17 de Setembre 2014] Disponible a:
<https://sites.google.com/a/intranetcem.net/cami-de-montserrat/l-itinerari>

Corporació catalana de Mitjans Audiovisuals Catalunya recuperarà el sender de la Via Augusta, que passa per 134 municipis. 9 Novembre de 2006 [Consulta: 29 Novembre 2014] Disponible a:
<http://www.324.cat/noticia/43285/societat/Catalunya-recuperara-el-sender-de-la-Via-Augusta-que-passa-per-134-municipis>

Ajuntament de Martorell Patrimoni i Turisme [Consulta: durant tot el treball] Disponible a: <http://turisme.martorell.cat/>

Martorell [Consulta: 17 de Setembre 2014] Disponible a:
<http://www.enciclopedia.cat>

Martorell. Baix Llobregat. [Consulta: Setembre, Octubre i Novembre 2014] Disponible a: <http://www.poblesdecatalunya.cat>

ICGC InstaMaps [Utilitzat al llarg de tot el treball] Disponible a:
<http://www.instamaps.cat/index.html>

Presentació del Parc [Consulta: 27 Setembre 2014] Disponible a:
<http://www.parcriullobregat.cat>

Turisme Baix Llobregat Turisme Actiu i Natura. [Consulta: 27 Setembre 2014] Disponible a: <http://turisme.elbaixllobregat.cat>

Disponible a: http://www10.gencat.cat/dar_spv/visor/visor.html

Autor anònim. Arte Medieval (Martorell). [Consulta: 29 Novembre 2014] Disponible a: <http://www.aldeaglobal.net/artmedieval>

Blogs

Varis autors. *Torretes, castells i mines a Martorell 2014.* 5 Gener 2014 [Consulta: Octubre 2014] Disponible a: <http://losfolloneros.blogspot.com.es>

Jaume Vila. *Ruta por la Serra de les Torretes. Martorell* 2 Agost 2014 [Consulta: 27 novembre 2014] Disponible a: <http://travelphotobox.blogspot.com.es/>

Autor Anònim. *Via Verda del Llobregat: Tram entre l'Hospitalet i Martorell.* 18 de Gener de 2009 [Consulta: Octubre 2014] Disponible a: <http://bici-vici.blogspot.com>

Autor Anònim. *Patrimoni - La Martorellense.* Publicat: Juliol 2013, Actualitzat: Juny 2014 [Consulta: 10 Novembre 2014] Disponible a: <http://mineralcat.blogspot.com.es>

Cervelló. *La Serra d'Ataix i les mines de plom.* 1 de maig 2009 [Consulta: 10 Novembre 2014] Disponible a: <http://lanaria-jmcervello.blogspot.com.es>

Víctoria, Josep Manuel. *Socavón San Eusebio.* 27 de Juliol 2012 [Consulta: 25 Novembre 2014] Disponible a: <http://espeleobloc.blogspot.com.es>

Llibres

CLOPAS I BATLLE, Isidre. *Toponímia Històrica de Martorell.* Edita: Ajuntament de Martorell. Dipòsit legal: B-16064/91

ZAMORA, Francisco de. El Baix Llobregat el 1789. Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora. Edita: Abadia de Montserrat, Barcelona, J. Codina, J. Morán y I. M. Renom.

FALGUERA TORRES, Sergi. L'activitat minera a Martorell i Castellví de Rosanes. Edita: Centre d'Estudis Martorellencs

<http://lanaria-jmcervello.blogspot.com.es/2010/02/la-torre-fossada-telegrafia-optica-i.html>